

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Alva Stenkvist

Allmänningar – framtidens skogsbruk

Om att äga skog som allmänning och ägandeformen som hållbart alternativ till det statliga ägandet av skog

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Britta Sjöstedt

Termin för examen: period 2 HT2021

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 Introduktion	5
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod och material	9
1.5 Forskningsläge	11
1.6 Disposition	13
2 EN INBLICK I PROBLEMATIKEN	15
2.1 Från en blomstrande till en döende landsbygd	15
2.2 Skogsbruk eller skogsmissbruk?	16
3 HÅLLBAR UTVECKLING	19
3.1 Inledande	19
3.2 Ekologisk hållbarhet	20
3.3 Social hållbarhet	20
3.4 Ekonomisk hållbarhet	21
4 SKOGSBRUKET	22
4.1 Sveriges skogspolitik	22
4.2 Lagstiftning	23
4.2.1 Miljöbalken	23
4.2.1.1 Inledande	23
4.2.1.2 Allmänna hänsynsregler	24
4.2.1.3 Bestämmelser om skydd för biologisk mångfald	24
4.2.2 Skogsvårdslagen	25
4.2.3 Rennäringslagen	27
4.2.4 Krav på samråd	28
4.3 Hållbarhetscertifieringar	30
4.3.1 Inledande om FSC och PEFC	30
4.3.2 Främja landsbygdsutveckling	31

4.3.3	Krav på samråd	32
4.4	Ägandeformer i det svenska skogsbruket	33
4.4.1	Enskild firma	33
4.4.2	Aktiebolag	33
4.4.3	Dödsbo	34
4.4.4	Stiftelse	34
4.4.5	Samägande	35
4.4.6	Samfällighet	35
4.4.7	Allmänning	35
5	ALLMÄNNINGAR	37
5.1	Definition	37
5.2	Allmänningarnas uppkomst	37
5.3	Allmänningar i nutid	38
5.4	Reglering av allmänningar	40
5.4.1	Inledande	40
5.4.2	Beslutsfattande, delaktighet och förvaltning	40
5.4.3	Avlösning, avyttring och förvärv	42
5.4.4	Avkastning och annan inkomst	43
5.5	Orsa besparingsskog – förvaltning i praktiken	44
6	SVEASKOG	48
6.1	Inledande	48
6.2	Reglering av Sveaskog AB	48
6.2.1	Verksamhet och förvaltning	48
6.2.2	Överskott och vinstutdelning	51
6.3	Förvaltning i praktiken	51
7	DISKUSSION	54
7.1	Utgångspunkter för diskussion	54
7.2	Miljöhänsyn	55
7.3	Fördelning av resurser	57
7.4	Lokalt deltagande	58
8	SAMMANFATTANDE SLUTSATSER	63
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		65
	Avhandlingar, böcker och tidningar	65
	Lagkommentarer	66

Offentligt tryck

66

Övrigt

67

Summary

This essay examines the sustainability of owning forest as commons and compare it to the sustainability of the forests owned by the government. I suggest that the former way of managing forest is more sustainable due to a more equitable distribution of resources from the forestry and that it creates greater opportunities for economic, social and political influence in the managing of the forest. The essay also examines the ecological sustainability of owning forest as commons. This is done based on the following premises: the extent to which forest is set aside for environmental considerations and the method of forestry used.

As a starting point, a background is given as to why the biological diversity in the forests is threatened, as well as an insight into the history of the negative rural development that has been proceeding since the 1960s in north of Sweden. The purpose is to provide an understanding of the problem to which the essay seeks a solution. To be able to understand the sustainability of the commons, the reader is introduced to the concept of sustainable development. Chapter 3 also provides insight into what sustainable forestry means. The fourth, fifth and sixth chapters provide the reader with relevant legislation and regulations. The reader is also introduced to the common named Orsa besparingsskog, which is Sweden's second largest common. An introduction of the state-owned forest company Sveaskog is also made. The essay concludes with a discussion of commons as a sustainable alternative to Sveaskog.

Ecological sustainability: Both the commons and Sveaskog are regulated according to the same environmental legislation and have similar internal guidelines for environmental considerations. Felling is the dominant farming method for both forestry ownerships. Sveaskog shows a slightly more progressive position as they try clear-cutting methods in small areas. Orsa besparingsskog, on the other hand, excludes more productive forest

land from felling, compared to the commons land holdings. Which can be interpreted as a greater willingness to work for nature conservation in their forests. Looking at research discussing the importance of indigenous people and local communities in the work of protecting areas of biodiversity the fact that the commons entail a local administration can indicate a more sustainable forest management.

Economic sustainability: Profits from commons may not be distributed in cash to the shareholders but must be distributed through grants and loans or to local development projects. Seen from a rural development perspective, the common can be seen as a sustainable alternative to the state forest administration.

Social sustainability: The right to participating in decision-making processes is stated in the Rio Declaration and the Aarhus Convention. A common is based on a communal ownership by those who own property with the right to participate in the common. If you are a shareholder in Orsa besparingskog you can exercise your right to vote at the common meeting. The local community does not have the right to vote at the Annual General Meeting of Sveaskog. Sveaskog, on the other hand, is subject to somewhat stricter consultation requirements in relation to reindeer husbandry.

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker hållbarheten i att äga skog som allmänning och utforskar ägandeformen som alternativ till det statliga ägandet av skog. Det görs utifrån tesen att ett gemensamt ägande i form av allmänningar innebär en mer rättvis fördelning av resurser från skogsbruket och att ägandeformen skapar större möjlighet till ett ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i sitt lokala samhälle. Uppsatsen undersöker även den ekologiska hållbarhetsaspekten av att äga skog som allmänning. Det sker utifrån följande premisser: i vilken utsträckning skog avsätts för miljöhänsyn och vilken metod för skogsbruk som används.

Som utgångspunkt ges en bakgrund till varför den biologiska mångfalden i skogarna är hotad samt en inblick i historiken kring den negativa landsbygdsutvecklingen som pågått i Norrland sedan 60-talet. Syftet är att ge en förståelse för problematiken som uppsatsen söker en lösning på. För att kunna avgöra hur allmänningen som ägandeform förhåller sig ur ett hållbarhetsperspektiv introduceras läsaren för begreppet hållbar utveckling. I kapitel 3 ges även insikt i vad ett hållbart skogsbruk innebär. Fjärde, femte och sjätte kapitlen syftar till att ge läsaren kunskap om lagstiftning och andra relevanta regleringar. Läsaren introduceras även till förvaltningen Orsa besparingsskog som är Sveriges näst största skogsallmänning samt till förvaltningen av det statligt ägda skogsbolaget Sveaskog. Uppsatsen avslutas med en diskussion om allmänningar som ett hållbart alternativ till statligt ägd skog.

Ekologisk hållbarhet: Ägandeformerna regleras enligt samma miljölagstiftning och har liknande interna riktlinjer för miljöhänsyn. Trakthyggesbruk är den dominerande brukningsmetoden för båda skogsbruken. Sveaskog visar en något mer progressiv ställning då de på en liten areal prövar hyggesfria metoder. Orsa besparingsskog å sin sida undantar mer produktiv skogsmark från avverkning, procentuellt i

förhållande till sitt markinnehav. Vilket kan tolkas som en större vilja att arbeta naturvårdande med sina skogar. Att allmänningarna har en lokal förvaltning kan i sig innebära bättre miljöhänsyn baserat på forskning om urfolks och lokalsamhällens betydelse för skyddet av biologisk mångfald.

Ekonomisk hållbarhet: Vinst från allmänningsskog får inte delas ut kontant till delägarna utan måste enligt lag delas ut genom bidrag och lån eller till lokala utvecklingsprojekt. I och med sina investeringar och bidrag bidrar de till en positiv samhällsutvecklingen. Sett ur ett landsbygdsutvecklade perspektiv få allmänningen ses som ett hållbart alternativ till den statliga skogsförvaltningen.

Social hållbarhet: Rätten och vikten av att delta i beslutsprocesser framgår av Riodeklarationen och Århuskonventionen. En allmänning är gemensamt ägd av de som äger fastighet med rätt till delaktighet i allmänningen. Om du är en av Orsa besparingsskogs 2 500 delägare kan du använda din rösträtt vid besparingsskogens allmänningstämma. Lokalsamhället har inte möjlighet att rösta på Sveaskogs bolagsstämma. Sveaskog lyder däremot under något strängare samrådskrav i förhållande till renskötseln.

1 Inledning

1.1 Introduktion

Redan innan Sverige blev en nation brukades skogarna i norr gemensamt av den samiska urbefolkningen och i många generationer har även bönder och bergsbrukare använt skogen gemensamt för hushållsbruk.¹ Det var först i och med industrialiseringen som makthavarnas intresse väcktes för de norrländska skogarna och allt fler skogar privatiserades eller sattes i statlig ägo. De såg potentialen att lyfta Sverige från ett outvecklat jordbruksland till en industrination. Landets skogar skövlades i rasande fart och i slutet av 1800-talet var Sverige världens ledande exportör av sågat virke. En hänsynslös exploatering som letade sig allt längre in i Norrland fortgick långt in på nästa århundrade innan Sverige förstod att det intensiva skogsbruket var ohållbart.² Det var först i och med 1993 års skogsvårdslag som krav på miljöhänsyn i sitt brukande av skogen jämfördes med kravet på att upprätthålla ett skogsbruk med god avkastning. Trots de nya bestämmelserna fortsatte ett hårt åsatt skogsbruk och idag befinner sig Sverige i slutet av en storskalig landskapsomvandling där den biologiska mångfalden är starkt hotad.³ Förlusten av arter är ett hot mot vår existens eftersom vi är beroende av de ekosystemtjänster som ett friskt och välfungerande ekosystem bidrar med. En minskad biologisk mångfald riskerar bland annat vår livsmedelsförsörjning och tillgång till mediciner (50 000–70 000 växtarter används i traditionell och modern medicin).⁴

Samtidigt publiceras ständigt nya rapporter som konstaterar det alarmerande läget vi befinner oss i med klimatförändringar som hotar hela mänsklighetens och ekosystemens överlevnad.⁵ Eftersom världens skogar är

¹ Riksantikvarieämbetet, *Skogens historiska landskapsbild*.

² Tidholm, Po. Kolonial praktik. I *Norrland: essäer & reportage*.

³ SOU 2020:73 del 1, s. 130.

⁴ Naturskyddsföreningen, *Biologisk mångfald – en överlevnadsfråga*.

⁵ IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaption and Vulnerability*.

betydelsefulla kolsänkor⁶ och en viktig del av bibehållandet av den biologiska mångfalden spelar de en viktig roll i lösningen på krisen.⁷ Den återkommande frågan är hur världens skogar bör vårdas för att skapa ett hållbart skogsbruk och för ett land som Sverige där två tredjedelar täcks av skog blir skogsfrågan av central betydelse.⁸ För att skogsbruk ska ligga i linje med hållbar utveckling krävs dock mer än ett ekologiskt hållbart skogsbruk. Hållbarhetsbegreppet består nämligen av tre delar: en ekologisk, en social och en ekonomisk dimension.⁹

De ekonomiska och sociala hållbarhetsaspekterna aktualiseras i frågan om hur vi ordnar samhället och återför resurser till dem som offrar sin skog och närmiljö för landets väl. Norrland, med sina naturresurser, möjliggjorde industrinationen och välfärdsstaten Sverige men hur blev det för befolkningen i norr? Sápmi kolonialiserades och det samiska urfolket utsattes för människorättskränkningar i form av bland annat tvångsförflyttningar och rasforskning som satte djupa spår som påverkar än idag. Även många bönder blev lurade under denna tid och sålde sina skogar för underpris till rika sågverksägare och industrialister. Självägande bönder blev istället proletärer som fick livnära sig på underbetalda arbeten som huggare och timmerkörare. Under 1900-talet blomstrade dock stora delar av Norrland eftersom det fanns en regionalpolitik som arbetade för att återinföra resurser till bygden. Befolkningen ökade, samhällen byggdes och infrastrukturen utvecklades. Idag ser det annorlunda ut. Inlandet i norr och glesbygden avbefolkas, skolor och sjukhus stänger och jobben blir allt färre.¹⁰

Jag vill med uppsatsen utforska möjligheterna till ett mer hållbart ägande av skog i form av lokalt gemensamt ägande.

⁶ Att skogen är en kolsänka innebär att den binder koldioxid som finns i atmosfären till en kolreserv i träden och marken (Nationalencyklopedin, *kolsänka*).

⁷ SOU 2020:73 del 1, s. 90–92 & 301.

⁸ SCB, *Marken i Sverige*.

⁹ Skogsindustrierna, *Det hållbara skogsbrukets tre dimensioner*.

¹⁰ Tidholm, Po. Kolonial praktik. I *Norrland: essäer & reportage*.

Allmänningar är en gemensam ägandeform som innebär att fastighetsägare inom ett visst område har nyttjanderätt och rätt till delaktighet i allmanningen. Beslut angående förvaltning av marken sker gemensamt av delägarna och det finns lagstadgade krav på att avkastning och överskott från allmänningar ska gynna bygden och återföras till delägare och lokalsamhället.¹¹ Min tes är att ägandeformen innebär en mer rättvis fördelning av resurserna från skogsbruket och att ägandeformen skapar större möjlighet till ett ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i sitt lokala samhälle samt att miljöhänsynen är större i sådana typer av skogar.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hållbarheten i att äga skog gemensamt som allmänning. Det statliga ägandet av skog problematiseras och allmanningen som alternativ ägandeform studeras. Uppsatsen undersöker om ett gemensamt ägande i form av allmänningar är ett mer hållbart alternativ till det statliga ägandet av skog.

Frågeställningar som kommer utredas i uppsatsen:

- Hur regleras miljöskyddet av skogen och vad innebär ett hållbart skogsbruk?
- Hur regleras och brukas allmänningar?
- Hur regleras och brukas de statligt ägda skogarna?
- Innebär allmänningar ett mer hållbart sätt att äga skog jämfört med statligt ägd skog?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens fokus ligger på att utreda hållbarheten i allmänningar som ägandeform av skog. Därmed kommer andra gemensamma ägandeformer som samägande, gemensam ägovidd, oskiftad mark, mark som lämnats

¹¹ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 2 §, 31 § & 17–21 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 2 §, 32 § & 18–22 §; Orsa besparingsskog, *Jordägarbidrag*.

oskiftad eller annan typ av samfälld mark inte undersökas. För att få en bättre förståelse för ägarstrukturen av Sveriges skogar kommer det ges en introduktion av de olika ägandeformerna men eftersom uppsatsens fokus ligger på allmänningar och det statliga ägandet av skog ges ingen djupare förståelse av de andra ägandeformerna.

Vidare avgränsning görs gällande vilken typ av allmänning som kommer aktualiseras. Allmänningar kan helt eller delvis bestå av vatten, betesmark och skog. Eftersom majoriteten av Sveriges allmänningar består av skog är det skogsbruket som uppsatsen kommer lägga fokus på. Uppsatsen kommer inte gå in djupare på andra industrier som påverkar hållbarheten i skogen som exempelvis gruvindustrin eller vatten- och vindkraftsindustrierna. En avgränsning har gjorts till skogsbruket och skog som naturresurs. Andra näringar som kan påverka hållbarheten i skogen och som berör exempelvis vattenrätt, mineralrätt och jakt- och fiskerätt kommer inte heller problematiseras. Jag har däremot valt att i viss utsträckning inkludera renskötseln i diskussionen då samerna utgör en viktig del av lokalbefolkningen och en grupp som starkt påverkas av beslut om skogliga åtgärder.

Regleringen av allmänningskogarna och häradsallmänningsarna är näst intill identiska. Uppsatsen redovisar för de båda typerna av allmänningar för att ge en tydligare bild av vad en allmänning är. I uppsatsens utredande del kommer emellertid fokus ligga på allmänningskogarna. Det beror främst på att regleringarna för utdelning av vinst ligger mer i linje med vad uppsatsen ska utforska. Då det finns 21 allmänningskogar i Sverige finns det inte utrymme att redovisa förvaltningen av dem alla. Jag har valt att använda Orsa besparingskog som typexempel. Anledningen är att det är en av de största allmänningsarna vilket jag menar skapar en större likhet till Sveaskog och därmed ger en bättre jämförelse. Den andra anledningen är att Orsa besparingskog har gett absolut bäst respons vid kontakt och därmed har informationen varit mer lättillgänglig.

1.4 Metod och material

För att utreda allmänningens hållbarhet i jämförelse med det statliga ägandet av skog valde jag att utgå från tesen att det lokala gemensamma ägandet i form av allmänningar innebär ett mer hållbart skogsbruk. Tesen bestod av tre ställningstaganden; allmänningar innebär en mer rättvis fördelning av resurserna från skogsbruket, ägandeformen skapar större möjlighet till ett ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i sitt lokala samhälle och miljöhänsynen är större i sådana typer av skogar. Jag valde denna utgångspunkt av två anledningar. För det första har Sveaskog vid flera tillfällen fått kritik för sitt skogsbruk vilket ger anledning till att ifrågasätta deras brukningsmetoder. För det andra är lokal delaktighet och en strävan att gynna lokalsamhället grundstenar i allmänningen vilket jag menar ger grund för tesen eftersom en levande gles- och landsbygd är en del av hållbar utveckling.

För en full förståelse för allmänningen som alternativ till statligt ägande av skog behövde jag väga in samtliga tre hållbarhetsaspekter; den ekonomiska, den ekologiska och den sociala dimensionen. Att diskutera alla aspekter som kan komma att påverka hållbarheten av ett skogsbruk skulle emellertid bli allt för omfattande och jag försökte därmed välja ut de delar som jag ansåg som centrala för allmänningen. Ett gemensamt ägande är centralt för vad en allmänning är och jag valde därför att diskutera möjligheten till lokalt deltagande i beslutsfattningen som premiss för främst den sociala dimensionen men även den ekologiska. En annan central del av ägandeformen är hur vinsterna får fördelas vilket medförde valet av att analysera fördelningen av resurser, vilket berör både den sociala och ekonomiska dimensionen av hållbarhet. För den ekologiska dimensionen av hållbarhetsbegreppet valde jag att utgå från brukningsmetod och frivilliga avsättningar som diskussionsunderlag. Anledningen var att det är viktiga aspekter i bevarandet av den biologiska mångfalden som uttrycks vara central i skogsfrågan.

Första delen av uppsatsen, kapitel 2–6, har en deskriptiv karaktär med syfte att ligga som grund för analysen i kapitel 7. I andra och tredje kapitlet, som ger en bakgrund till problemställningen, använder jag mig av blandade källor i form av internationellt och nationellt antagna miljömål, tidningsartiklar och annan litteratur som berör problematiken. Kapitel 4–6 följer till merparten en rättsdogmatisk metod där rättsläget vad gäller naturskyddet för skogen samt för allmanningen och Sveaskog utreds. Det görs med hjälp av typiska rättsvetenskapliga källor i form av lagstiftning, lagförarbeten, offentliga utredningar och lagkommentarer.¹² Eftersom mitt ämne berör skogen bli även uttalanden och dokument från Skogsstyrelsen, lantmäteriet och naturvårdsverket relevanta för vägledning i tolkningen av gällande rätt. För att ge förståelse för hur skogsbruket bedrivs, varför det bedrivs som det gör och vilka problem dagens skogsbruk innebär använde jag dessutom material från naturskyddsföreningen och skogsbruksindustrin. Det var ett aktivt val att använda källor från båda sidor av skogsfrågan där miljöorganisationer driver frågor om miljöskydd medan skogsbruksindustrin ser ett större behov av lönsamhet i skogsbruket.

Uppsatsens problemställning kräver emellertid mer än en rättsdogmatisk metod eftersom frågeställningen är mer än inomrättslig. Uppsatsen berör en frågeställning där rätten sätts i relation till omvärlden och hållbar utveckling, något som Staffan Westerlund menar är typiskt för den miljörättsliga metodik som han beskriver.¹³ Genom att sammanväva två problemområden; avbefolkningen och skogsfrågan, görs en problemhantering ur ett samhällsperspektiv i relation till miljön. Förhoppningen var att hitta en gemensam lösning för de båda problemen genom att undersöka allmanningen som potentiellt alternativ till det nuvarande statliga ägandet av skog. För att lösa ett samhälls-, miljö- och hållbarhetsproblem ansåg jag att det krävdes mer än ett teoretiskt utgångsläge. Därför valde jag att ge läsaren en inblick i hur förvaltningen ser ut i praktiken för de båda ägandeformerna. I avsnitt 5.5 och 6.3 görs

¹² Kleineman, Jan, s. 21.

¹³ Westerlund, Staffan, s. 380-381.

detta med hjälp av material i form av Orsa besparingsskogs reglemente, besparingsskogens hemsida och den enkät som Orsa besparingsskog utfört bland sina delägare. För Sveaskog användes reglerande bolagsdokument, policys och bolagets hemsida. Avsnitten utgör en viktig del av den miljörettsliga metodiken eftersom problemställningen inte är uteslutande teoretisk utan har en tydlig verklighetsanknytning.

1.5 Forskningsläge

År 1987 lanserades begreppet hållbar utveckling och har inte omformulerats sedan dess.¹⁴ Det har däremot tillkommit otaliga lagar, konventioner, miljömål och riktlinjer som utvecklat begreppet. Det råder enighet gällande att hållbar utveckling bör vara ett överordnat mål för samhällsutvecklingen men att reda ut vad det faktiskt innebär har visat sig svårare.¹⁵ Detsamma gäller inom skogsbruket. Att skogsbruket ska brukas hållbart framstår som självklart och de flesta verkar vara överens om att Sveriges skog och biologiska mångfald är starkt hotat till följd av ett intensivt skogsbruk det senaste århundradet.¹⁶ Vi är i behov av en omställning av skogsbruket. Hur omställningen ska se ut och vad som i praktiken är det mest hållbara skogsbruket råder det däremot olika meningar om. Ofta ställs den ekologiska hållbarhetsaspekten i motsättning till den ekonomiska. Men även ur ett isolerat ekologiskt perspektiv tycks avvägningen svår. Å ena sidan behövs mer stående/levande skog för att främja den biologiska mångfalden. Å andra sidan vill vi producera och avverka mer träd för att ersätta fossila material.¹⁷ Debatten försvåras ytterligare då det finns skilda meningar om hur vård och bruk av skog bäst regleras. Konflikten mellan äganderätten och det allmännas intresse av skogen har pågått under lång tid. Medan företrädare för skogsindustrierna och skogsägarna argumenterar för en stärkt

¹⁴ Förenta Nationerna. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* (Brundtlandrapporten).

¹⁵ Skogsvårdslag (1979:429); Agenda 21; Sveriges miljömål, *levande skogar*; PEFC. *Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4*.

¹⁶ Tidholm, Po. *Kolonial praktik & Det sista berget. I Norrland: essäer & reportage*; Naturskyddsföreningen, *Vanliga frågor om skog och skogsbruk*.

¹⁷ Vetenskapens värld, *Slaget om skogen*.

äganderätt menar miljöorganisationerna att en tydlig reglering av skyddet för skogen väger tyngre än skogsägarnas oinskränkta äganderätt.¹⁸

Frågan om vem som ska bestämma över naturen har under senare år även problematiserats ur ett rättighetsperspektiv i förhållande till naturens rättigheter. Konceptet handlar om att erkänna jordens ekosystem och livsformer som egna subjekt med inneboende rättigheter istället för att se dem som rättslösa objekt underordnade människan. Naturens rättigheter förutsätter en förändring av vårt nuvarande juridiska system och bygger på en förståelse för att livet på jorden hänger samman i ömsesidiga beroenden.¹⁹ En världsuppfattning som är vanlig hos olika urfolk men som inte ligger nära till hands för majoriteten idag. Urfolk världen över delar även ofta uppfattningen att jorden bör brukas och förvaltas gemensamt och att människan inte kan äga jord, vatten eller andra naturresurser.²⁰ I Sverige är enskilt ägande eller ägande i form av aktiebolag normen vad gäller ägande av skog och jag upplever att det finns en föreställning om att det alltid varit så.²¹ Faktum är dock att den privata äganderätten egentligen är en ganska ny företeelse och länge brukades skogarna gemensamt av människorna som bodde i och runt om skogen.²² Från början av den samiska urbefolkningen men även senare av bönder och bergsbrukare.²³ I fråga om allmänningar som de ser ut idag finns det mycket historiskt material som redogör för ägandeformens framväxt.²⁴

Idag är allmanningen kanske mest känd ifrån Garret Hardins uppmärksammade forskning om allmanningarnas tragedi.²⁵ Även Elinor

¹⁸ Rundgren G. och Meyer von Bremen A-H., *Strid mellan äganderätten och skogens egenvärde*.

¹⁹ Le Moine, Rebecka m.fl., Motion till riksdagen 2019/20:3306. *Naturens rättigheter*.

²⁰ Angebjörn A., Blanco C. och Nylander A., *Pengarna eller livet: om sumak kawsay – ett annat sätt att se på livet*.

²¹ Skogskunskap, *Vem äger skogen?*

²² Rundgren G. och Meyer von Bremen A-H., *Strid mellan äganderätten och skogens egenvärde*.

²³ Riksantikvarieämbetet, *Skogens historiska landskapsbild*.

²⁴ Sveriges häradsallmäningsförbund, *Historia*; Nationalencyklopedin, *allmänning*; Prop. 1999/2000:39, s. 127.

²⁵ Hardin Garrett, *The Tragedy of the Commons*.

Ostrom är känd för sin forskning som hon 2009 vann nobelpriset för. Hon ifrågasatte Hardins teori om att gemensamt nyttjande, av sin natur, leder till överexploatering och har visat flera exempel på hållbara allmänningar världen över.²⁶ Även studier om urfolks och lokalsamhällens sätt att gemensamt bruka skog pekar åt att det är ett kan vara ett hållbart sätt att äga på.²⁷ Trots det talas det sällan om ägandeformen i skogsdebatten vilket förvånar mig nu när jag satt mig in i ägandeformen och dess fördelar.

Uppsatsen knyter samman problematiken kring överexploaterade norrländska skogar och en alltmer avfolkad region. Jag vill belysa problematiken av att Sveaskog och svenska staten inte lyckas återinvestera resurser till regionen och undersöka om allmänningen som ägandeform av skogen skulle kunna bidra med att lösa problematiken. Uppsatsen bidrar till att lyfta fram allmänningar som ett hållbart alternativ till statligt ägande av skog. Jag hoppas att läsaren i slutet av uppsatsen har fått en bättre förståelse för vad en allmänning är, hur den skiljer sig från andra typer av gemensamt ägande samt lämpligheten av ägandeformen i förhållande till en hållbar utveckling inom det svenska skogsbruket.

1.6 Disposition

Kapitel 2 belyser problematiken som jag med min frågeställning gör en ansats att lösa. Kapitlet ger en bakgrund till Sveriges skogsbruket och hur vi hamnade i dagens kritiska läge med skogen samt utvecklar problematiken gällande avfolkningen av Norrlands gles- och landsbygd. Kapitlet är menat att beskriva den ohållbara utveckling där allmänningen potentiellt skulle kunna fungera som en mer hållbar lösning i jämförelse till det nuvarande statliga ägandet av skog i Norrland.

²⁶ Ostrom Elinor, *Governing the commons: The evolution of institutions of collective actions*.

²⁷ Naturskyddsföreningen, *Urfolk skyddar den biologiska mångfalden och klimatet; Kungliga vetenskapsakademien, Recognizing Indigenous peoples' and local communities' rights and agency in the post-2020 Biodiversity Agenda, s. 2.*

I kapitel 3 ges en introduktion till begreppet hållbar utveckling och dess tre delar som består av en ekologisk, en social och en ekonomisk dimension. I samband med det förklaras vad ett hållbart skogsbruk innebär. Vilket nästa kapitel även bidrar med. Det är av relevans för att kunna avgöra hur allmänningen som ägandeform förhåller sig ur ett hållbarhetsperspektiv.

Därefter följer kapitel 4 som ger en överblick av Sveriges skogspolitik och dess framväxt. Vidare beskrivs hur det svenska skogsbruket regleras idag vad gäller naturvård, naturskydd och sociala aspekter som krav på samråd. Kapitlet avslutas med ett avsnitt som presenterar de olika ägandeformerna i skogsbruket i syfte att ge en bättre förståelse för ägarstrukturen och bättre inblick i skogsbruket.

Kapitel 5 redogör för vad en allmänning är, hur de har vuxit fram och hur de regleras idag samt syftet med ägandeformen. Avsnittet ger en förståelse för delägarnas rättigheter och begränsningar gällande beslutsfattande och utdelning av vinster. Vidare ges även en inblick i hur allmänningar förvaltas i praktiken där Orsa besparingsskog agerar som typexempel.

Kapitel 6 beskriver förvaltningen av det statligt ägda aktiebolaget Sveaskog. Det ges en inblick i hur bolaget regleras samt hur bolaget i praktiken förvaltar sin skog.

I kapitel 7 inleds med en sammanställning och en förklaring till min tolkning av vad ett hållbart skogsbruk är och utifrån vilka premisser jag kommer analysera allmänningarnas hållbarhet. Därefter diskuteras uppsatsens huvudfrågeställning genom att analysera hållbarheten i allmänningar som ägandeform. Med hjälp av andra akademiska discipliner diskuteras för- och nackdelar ur ett hållbarhetsperspektiv med allmänningar som ägandeform i jämförelse till statligt ägande.

Kapitel 8, uppsatsens avslutande del, utgörs av en sammanfattande slutsats och personliga reflektioner.

2 En inblick i problematiken

2.1 Från en blomstrande till en döende landsbygd

År 1634 upptäcktes silvermalm i Nasafjäll och riksrådet Carl Bonde skriver exalterat till rikskanslern Axel Oxenstierna att detta ”med Guds hjälp, ska bli Sveriges Västindien”. Det är tydligt hur Norrland ansågs vara en potentiell koloni inom landets egna gränser och i takt med att industrialiseringen svepte över Europa växte intresset för Norrlands rikedomar. I slutet av 1800-talet var den storskaliga kolonialiseringen av de nordliga landskapen ett faktum och exportandelen från Norrland var fyra gånger större per capita än i resten av landet.²⁸ Det fanns visserligen en opposition mot industrialismen men majoriteten rationaliserade ingreppen i den norrländska naturen, samernas sedvänjor och böndernas äganderätt. På bara några decennier utvecklades en norrländsk råvaruindustri som påverkade hela landet.²⁹ Kolonialiseringen innebar fruktansvärda människorättskränkningar gentemot ursprungsbefolkningen och enorma ingrepp i norrländsk natur men också ett ökat välstånd för många. Mellan 1870 och 1900 ökade Norrlands befolkning med 100 000 personer varje decennium och det byggdes städer, skolor, järnvägar, vägar och hamnar.³⁰

Runt 1960 nåddes en pik i befolkningsmängden i Norrland och sedan dess har många kommuner tappat mer än en fjärdedel av sin befolkning. I vissa kommuner har invånarantalet till och med halverats. Främst berodde det på att jord- och skogsbruket effektiviserades och att arbetena koncentrerades vid industrier som placerades i andra delar av landet. Människor fortsätter flytta från Norrlands inland och allt fler skolor och sjukhus stänger ner, busslinjer försvinner och matbutiker slås igen. I storstäderna och längs kusten sker förvisso en tillväxt av invånare men totalt sett minskar

²⁸ Tidholm, Po. Kolonial praktik. I *Norrland: essäer & reportage*.

²⁹ Tidholm, Po. *Po Tidholm: För vems skull exploateras Norrland den här gången?*

³⁰ Tidholm, Po. Kolonial praktik. I *Norrland: essäer & reportage*.

befolkningsmängden i majoriteten av Sveriges norra delar. Mellan 1960 och 2008 förlorade Norrland sammanlagt 66 000 invånare, en minskning med omkring 5 %. Som jämförelse ökade hela Sveriges folkmängd med 23 % under samma period. Befolkningsutvecklingen ser inte ut att vända utan skillnaden mellan tillväxt- och tillbakagångsområden förväntas bara öka. Norrlands inland kan inte konkurrera med bosättningsalternativ som erbjuder bättre transportmöjligheter, utbildning och kultur. De samhällen som kan erbjuda kunskap, god infrastruktur och kulturella och sociala upplevelser är mer attraktiva och har betydligt bättre förutsättningar för en positiv samhällsutveckling.³¹

2.2 Skogsbruk eller skogsmissbruk?

Före industrialismen hade skogen inget större kommersiellt värde utan fungerade i huvudsak som ett förråd av virke och ved för hushållsbehov. När efterfrågan av virke, kol och ved exploderade under 1800-talet profiterade exploatörerna från söder på norrlänningarnas ovetande om skogens värde på den internationella marknaden. Bolagen köpte virke billigt och sålde dyrt. De största och äldsta träden avverkades först men efterföljdes snabbt av allt mindre dimensioner och skogen reducerades till områden allt längre norrut. Idag har andelen gammal skog (äldre än 160 år) halverats jämfört med 1950-talet och nästan halva Sveriges skogsareal består av ungskog, vilket är skog yngre än 40 år. Lövträden har försvunnit till förmån för tall, skogarna har dikats ut och de har blivit tätare och alltmer homogena. Konsekvenserna som följer är förlorad biologisk mångfald och ett ökat antal hotade och utrotningshotade växter, djur och insekter.³²

Dagens problematik gällande skogen har sina rötter i 1800-talets Sverige men den största förlusten av svensk skog har skett sedan 1950-talet då en period av intensivt skogsbruk tog fart. De senaste 70 åren har omkring 60 % av Sveriges produktiva skog kalavverkats.³³ Reglerna gällande skogsbruk

³¹ Wiberg, Ulf. Vad händer med Norrland – till 2025? I *Ska hela Sverige leva?*

³² Tidholm, Po. Det sista berget. I *Norrland: essäer & reportage*.

³³ Naturskyddsföreningen, *Vanliga frågor om skog och skogsbruk*.

skärptes förvisso under 90-talet men än idag avverkas en absolut majoritet av Sveriges skog enligt kalhyggesmetoder, även kallat trakthyggesbruk. Trakthyggesbruk är ett skogsskötselsystem där olika skötselåtgärder utförs i cykler om cirka 60–100 år. När skog kalavverkas tas i princip alla träd ned samtidigt inom ett visst område. I Sverige finns krav på att lämna enstaka eller grupper av träd av miljöhänsyn. Därefter etableras ny skog genom plantering, sådd eller naturlig förnygring som ofta föregås av markberedning för att underlätta för de nya plantorna. Markberedningen innebär att det övre lagret av marken rivs upp för att få fram den mer näringsrika jorden som finns undertill. Medan träden växer vårdas beståndet med olika former av röjning och gallring. När träden är klara för avverkning sluts cykeln i form av en slutavverkning varpå ett nytt bestånd kan anläggas och cykeln upprepas. Alternativet till kalavverkning är bruksmetoder där marken inte lämnas kal i någon fas men sådana hyggesfria metoder förekommer i liten omfattning i Sverige.³⁴ Vid de hyggesfria metoderna sker mindre avverkningar succesivt och liknar mer de småskaliga störningar som naturligt förekommer i nordiska skogar. Det skapar bättre förutsättningar för de arter som är anpassade efter naturskogens strukturer och miljöer.³⁵

Fördelarna med trakthyggesbruk är framför allt ekonomiska men ur miljösynpunkt är konsekvenserna av kalavverkning övervägande negativa. I jämförelse innebär hyggesfria metoder oftast en lägre ekonomisk avkastning men är mer fördelaktiga för den biologiska mångfalden, i rekreationssyfte och för rennäringen. Det hyggesfria skogsbruket är mer skonsamt för djur och natur eftersom det normalt inte används markberedning och det finns vanligtvis mer död ved, vilket gynnar bland annat marksvampar, mossor, skogsfåglar och blåbärsris. Rennäringen uppskattar hyggesfria metoder eftersom det gynnar mark- och hänglavvar vilket är ett viktigt vinterbete för renarna och metoden är positivt ur reaktionssyfte då skogskänslan behålls. Anledningen till att trakthyggesbruk är den sedvanliga bruksmetoden i

³⁴ SOU 2020:73 del 1, s. 90–92; Froster, Anna. *Skogsstyrelsen vill undersöka skador av markberedning; Skogsindustrier, Varför brukas Sveriges skogar som de gör?*

³⁵ Klingström, Lars. *Ur Skog & Framtid: Hyggesfritt eller trakthyggesbruk?*

Sverige är främst för att den är effektiv och ekonomiskt fördelaktig. Ett trakthyggeskogsbruk innebär normalt 10–15 % högre tillväxt och resulterar i lägre kostnader för avverkning eftersom allting avverkas samtidigt. Trakthyggesbruket kan vara mer fördelaktigt för vissa arter men i stort innebär de odlade skogarna en mer homogen miljö som medför en minskad biologisk mångfald.³⁶

³⁶ Klingström, Lars. *Ur Skog & Framtid: Hyggesfritt eller trakthyggesbruk?*; Skogsindustrier, *Varför brukas Sveriges skogar som de gör?*

3 Hållbar utveckling

3.1 Inledande

Begreppet hållbar utveckling är definierat som ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjlighet att tillfredsställa sina behov”. Begreppet lanserades i Brundtlandrapporten 1987 och har sedan dess fått betydande spridning.³⁷ Idag råder en stark enighet gällande att hållbar utveckling bör vara ett överordnat mål för samhällsutvecklingen såväl lokalt som globalt.³⁸ Det finns dock olika meningar angående innebörden av en hållbar utveckling. Hållbarhetsbegreppet består av tre dimensioner; ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Många ser den ekologiska dimensionen som ramarna eller grunden för de två andra hållbarhetskomponenterna då naturen och ekosystemens bärkraft sätter gränserna för vad som är långsiktigt hållbart. Andra anser att ekonomisk tillväxt och lika livsvillkor för alla människor är lika viktiga aspekter av hållbar utveckling, aspekter som kan medföra att skyddet av natur och ekosystem åsidosätts. Hur en avvägning mellan de tre dimensionerna bör göras är alltså inte självklar och det kan vara svårt att hålla dem isär då de ofta är tätt sammanbundna med varandra.³⁹

Sverige har ställt sig bakom en gemensam internationell definition av hållbart skogsbruk där ett hållbart skogsbruk definieras som ”förvaltning och nyttjande av skog och skogsmark som sker på ett sådant sätt, och i en sådan takt att dess biologiska mångfald, produktivitet, förnyingskapacitet, vitalitet och förmåga att både nu och i framtiden fylla viktiga ekologiska, ekonomiska och sociala funktioner på lokal, nationell och global nivå bevaras, utan att andra ekosystem skadas”.⁴⁰

³⁷ Förenta Nationerna. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future* (Brundtlandrapporten).

³⁸ Förenta Nationerna. *United Nations Conference on Environment & Development* (Agenda 21, Paragraph 2.1).

³⁹ Nationalencyklopedin, *hållbar utveckling*.

⁴⁰ Naturskyddsföreningen, *Låt skogen leva – ett hållbart nyttjande av den svenska skogen*, s. 24.

3.2 Ekologisk hållbarhet

Ekologisk hållbarhet innefattar att hushålla med naturresurser och att bevara naturens naturliga system i syfte att långsiktigt kunna ta del av naturresurser och ekosystemtjänster⁴¹. Den ekologiska dimensionen bygger på kunskap om vilken belastning ekosystem tål och hur vi kan undvika skador. Ett ekologiskt hållbart samhälle överexploaterar inte jordens naturresurser utan ser till att långsiktigt behålla planetens önskade funktioner i form av exempelvis produktion av energi och mat, tillhandahållande av rent vatten, klimatreglering och rekreation.⁴² I förhållande till skogsindustrin innebär ekologisk hållbarhet ett skogsbruk som garanterar en långsiktig tillgång till förnybara resurser, bevarar den biologiska mångfalden och medverkar till att bekämpa den globala uppvärmningen.⁴³ Dimensionen är kopplad till de nationella miljö kvalitetsmålen om levande skogar och ett rikt växt- och naturliv samt de globala målen för hållbar utveckling, främst målet om ekosystem och biologisk mångfald.⁴⁴

3.3 Social hållbarhet

Social hållbarhet bygger på principen om allas lika rättigheter och möjligheter oberoende ställning i samhället. Utgångspunkten är individens rätt till bland annat hälsa, trygghet, utbildning, rättvisa och maktutövning, samt möjlighet till att förbättra dessa rättigheter. I relation följer individens rätt gentemot andra människor och hur rättigheter fördelas mellan grupper av människor. Social hållbarhet grundar sig i en rättvis fördelning av resurser och såväl ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i samhället.⁴⁵ Eftersom skogen är en viktig plats för rekreation och friluftsliv blir skogsindustrins insatser i skogen av betydelse för den sociala hållbarheten.

⁴¹ Ekosystemtjänster är ekosystemens direkta eller indirekta bidrag till människors välbefinnande, till exempel växter som renar luft och vatten eller bin som pollinerar grödor (Nationalencyklopedin, *ekosystemtjänster*).

⁴² Lunds universitet, *Vad är hållbarhet?*

⁴³ Skogsindustrierna, *Det hållbara skogsbrukets tre dimensioner*.

⁴⁴ Sveriges miljömål, *Levande skogar & Ett rikt växt- och naturliv*; Globala målen, *mål 15 om ekosystem och biologisk mångfald*.

⁴⁵ Lunds universitet, *Vad är hållbarhet?*

Skogsnäringen har även ett socialt ansvar som arbetsgivare och samhällsaktör då industrin på många håll spelar en viktig roll för lokalsamhället.⁴⁶

3.4 Ekonomisk hållbarhet

Det finns delade meningar angående den tredje dimensionen av hållbarhet. Ett synsätt likställer ekonomisk hållbarhet med ekonomisk tillväxt, där en minskning av naturkapital eller socialt kapital anses acceptabelt så länge den totala mängden kapital ökar. Ett ökat ekonomiskt kapital kan därmed tillåtas att ske på bekostnad av en minskning av andra tillgångar i form av naturresurser, ekosystemtjänster eller välfärd. Ett annat synsätt lägger större vikt vid den ekonomiska hållbarheten i relation till de andra dimensionerna. Även här handlar ekonomisk hållbarhet om att öka människors levnadsvillkor och att gynna tillväxt, det får däremot inte ske på bekostnad av den ekologiska eller sociala hållbarheten. Hållbarheten består i att skapa en ekonomisk utveckling som tillgodoser människors grundläggande behov i relation till planetens ändliga resurser.⁴⁷ Allt vanligare är begrepp som grön tillväxt eller grön ekonomi vilket innebär ett system av fortsatt tillväxt men baserat på en ekonomi med låga koldioxidutsläpp, som nyttjar resurser effektivt och är socialt inkluderande. En grön ekonomi aspirerar till att förbättra människors levnadsvillkor samtidigt som miljörisker och de ekologiska påfrestningarna minskar.⁴⁸

⁴⁶ Skogsindustrierna, *Det hållbara skogsbrukets tre dimensioner*.

⁴⁷ KTH, *Ekonomisk hållbarhet*.

⁴⁸ Kågeson, Per. *Grön tillväxt under lupp – en EOS-rapport om ett begrepp i tiden*, s.69.

4 Skogsbruket

4.1 Sveriges skogspolitik

År 1993 skedde förändringar inom skogspolitikerna som lade grunden för vad som gäller idag. De två största förändringarna var att miljömål jämfördes med produktionsmål och att avregleringar gjordes i skogspolitikerna.

Förändringarna grundades i de ställningstaganden som formulerades i Agenda 21 och skogsvårdsprinciperna vid FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro 1992. Handlingsprogrammet Agenda 21 föreskriver att skog och skogsmark ska förvaltas på ett hållbart sätt för att tillgodose nuvarande och kommande generationers sociala, ekonomiska, ekologiska, kulturella och andliga mänskliga behov. Ännu en drivande faktor till förändringarna inom svensk skogspolitik var att Sverige undertecknade konventionen om biologisk mångfald som förhandlades fram i samband med Riokonferensen. I samband med revideringen av skogsvårdslagen jämfördes miljömål och produktionsmål, vilket innebär att ökad hänsyn skulle tas till miljö och naturvård vid skogsbruksåtgärder.⁴⁹ Produktionsmålet innebär att skogen och skogsmark ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthållig och god avkastning. I första hand avses en hög och värdefull virkesavkastning men även avkastning i form av rekreation, friluftsliv, rennäring och jaktbart vild avses.⁵⁰ Miljömålet syftar till att säkra biologisk mångfald och genetisk variation. Skogen ska brukas så att skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga bevaras vilket innebär att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ska ges förutsättningar att fortleva under naturliga förhållanden och i livskraftiga bestånd. Vidare ska skogens kulturmiljövärden samt etiska och sociala värden skyddas.⁵¹

⁴⁹ SOU 2020:73 del 1, s. 130.

⁵⁰ Öhman, Conny. Skogsvårdslag (1979:429) 1 § 1st. JUNO.

⁵¹ SOU 2020:73 del 1, s. 130–131.

Ytterligare en viktig förändring som skedde i samband med 1993 års skogspolitik var att tidigare detaljstyrning av virkesproduktion ersattes av en ramverkslagstiftning i form av skogsvårdslagen vilket innebar mer frihet för skogsägarna att själva förvalta sin skog. Samtidigt medförde det att skogsägarna fick ett större ansvar att tillgodose de skogspolitiska målen och tillgodogöra sig nödvändig kunskap för att kunna bedriva ett långsiktigt hållbart skogsbruk. Än idag genomsyras den svenska skogspolitiken av divisnen *frihet under ansvar*.⁵²

4.2 Lagstiftning

4.2.1 Miljöbalken

4.2.1.1 Inledande

Miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 och ersatte då naturvårdslagen som tidigare reglerat naturvården i Sverige. Syftet med balken var att samordna, skärpa och bredda miljölagstiftningen med målet att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra levande och kommande generationer en hälsosam och god livsmiljö.⁵³ I balkens inledande bestämmelse framgår att miljöbalkens bestämmelser ska tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter, att värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas samt att den biologiska mångfalden bevaras. Mark, vatten och fysisk miljö i övrigt ska används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt tryggar en långsiktigt god hushållning av material, råvaror och energi och att det sker på ett sätt som främjar att kretslopp uppnås.⁵⁴

Eftersom bestämmelserna är allmänt hållna kompletteras de av skogsvårdslagen samt förordningar och föreskrifter som är mer precisa.⁵⁵ Avsnitt 4.2 kommer förklara det miljöskydd som framgår av miljöbalken samt ge en inblick i relevanta delar av de mer djupgående regleringarna.

⁵² SOU 2020:73 del 1, s. 130 och 138.

⁵³ SOU 2020:73 del 1, s. 143.

⁵⁴ Miljöbalk (1998:808) 1 kap. 1 §.

⁵⁵ SOU 2020:73 del 1, s. 143.

Kravet på samråd vid skogliga åtgärder behandlas i ett eget avsnitt, se avsnitt 4.2.4.

4.2.1.2 Allmänna hänsynsregler

De allmänna hänsynsreglerna i miljöbalkens andra kapitel ska följas vid alla verksamheter eller åtgärder som kan medföra skada eller olägenhet för miljön.⁵⁶ Den som bedriver verksamhet måste skaffa sig nödvändig kunskap samt utföra skyddsåtgärder, iaktta begränsningar och vidta försiktighetsmått för att förebygga, hindra eller motverka att verksamhet eller åtgärd medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön.⁵⁷ I sjunde paragrafen framgår dock att dessa krav endast gäller i den utsträckning som det kan anses rimligt utifrån en bedömning av nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaderna för sådana åtgärder.⁵⁸

Regeringen kan godkänna miljöfarlig verksamhet om de finner särskilda skäl för det, exempelvis anläggningar för behandling av farligt avfall eller vissa kommunikationsanläggningar av stor betydelse för infrastrukturen.⁵⁹ Om den miljöfarliga verksamheten medför risk för att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller miljön försämras avsevärt kan regeringen godkänna verksamheten eller åtgärden endast om det kan anses vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Med allmän synpunkt avses exempelvis sysselsättning och exempel på allmänna intressen kan vara närings- och regionalpolitiska mål. Undantaget gäller dock inte om verksamheten eller åtgärden kan befaras försämra det allmänna hälsotillståndet.⁶⁰

4.2.1.3 Bestämmelser om skydd för biologisk mångfald

Miljöbalkens åttonde kapitel innehåller bestämmelser om skydd för biologisk mångfald. Det är regeringen eller av regeringen vald myndighet som meddelar föreskrifter om förbud att döda, skada, fånga eller störa vilt

⁵⁶ Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 1 §.

⁵⁷ Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 2–3 §.

⁵⁸ Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 7 §.

⁵⁹ Kruse, Joakim. Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 9 §. JUNO.

⁶⁰ Kruse, Joakim. Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 10 §. JUNO.

levande djur eller förstöra sådana djurs fortplantningsområden och viloplats. Detsamma gäller förbud att ta bort, skada eller ta frö eller andra delar från vilt levande växter.⁶¹ I artskyddsförordningen specificeras vilka växt- och djurarter som är fridlysta i landet. Förordningen syftar till att säkra de fridlysta arternas överlevnad och det är förbjudet att skada dem, deras växtplats, fortplantningsområden eller boplatser. I skogsbruket innebär artskyddet att skogliga åtgärder ska anpassas så att de fridlysta arternas bevarandestatus inte påverkas negativt.⁶²

4.2.2 Skogsvårdslagen

Skogsvårdslagen är en minimilagstiftning som anger de grundläggande krav som ställs på Sveriges skogsägare. I första paragrafen anges att skogen är en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.⁶³ Det innebär att skogen ses som en resurs för hela samhället och inte endast för den enskilde skogsägaren. Skogen ska skötas genom ett aktivt skogsbruk som ska vara effektivt och ge en hög och värdefull virkesavkastning. Brukandet av skogen ska ske på ett ansvarsfullt sätt där skogsbruket försöker möta dagens anspråk utan att begränsa möjligheterna att möta framtidens behov.⁶⁴ Som utgångspunkt får produktiv skogsmark inte vara outnyttjad och det finns vissa krav på skogliga åtgärder såsom återplantering vid avverkad skog och förnygringsåtgärder i form av exempelvis gallring.⁶⁵

Vad gäller skyddet av den biologiska mångfalden finns krav på att hänsyn ska tas till naturvårdens intressen vid skötseln av skog. Tydligare bestämmelser för hur olika åtgärder i skogen ska genomföras och vilken hänsyn som ska tas finns i skogsvårdsförordningen och i Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Vid skogliga åtgärder ska exempelvis inslag av de trädslag som finns naturligt på växtplatsen behållas genom att lämna

⁶¹ 8 kap. 1–2 § miljöbalk (1998:808).

⁶² 4–9 § artskyddsförordningen (2007:845).

⁶³ SOU 2020.73 del 1, s. 139–140. 1 § skogsvårdslag (1979:429).

⁶⁴ Öhman, Conny, 1 § skogsvårdslag (1979:429). JUNO.

⁶⁵ 5, 6 & 8 § skogsvårdslag (1979:429).

buskar, enstaka träd, trädsamlingar och döda träd. Vid avverkning ska särskild hänsyn tas i områden där det finns ovanliga växter och djur. Det framgår också att stora hyggen bör undvikas, att markberedning inte ska utföras nära vatten och våtmarker samt att avverkning och transporter av virke ska göras på ett sätt som undviker allvarliga skador på mark och vatten. Tillsynen för skogsvårdslagen och tillhörande bestämmelser ansvarar Skogsstyrelsen för.⁶⁶

Utöver god avkastning och biologisk mångfald ska hänsyn tas till andra allmänna intressen där skogens sociala värden, kulturvärden och rennäringen är de intressen som i första hand avses. Sociala värden omfattar skogens upplevelsevärden för hälsa och välmående, för friluftsliv och turism, som vandringsstråk för svamp- och bärplockning, samt för jakt och fiske. Skogens kulturvärden utgörs av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar i form av bland annat stenrösen, stenmurar, kolarkojor, boplatser och i norra Sverige även lämningar efter äldre tiders renskötsel. I de fem nordligaste länen där renskötsel bedrivs ska det vid skogsskötsel tas hänsyn till verksamheten vid bland annat val av markberedningsmetod på lavrika marker och genom att anpassa storlek och läge för hyggen. När slutavverkning sker ska exempelvis trädsamlingar med lavrika träd lämnas kvar längs flyttleder och mot impediment.⁶⁷ Vid planläggning och genomförande av skogliga åtgärder inom renbetesområden ska det eftersträvas att berörd sameby har årlig tillgång till sammanhängande betesområden och till vegetation som behövs inom området för samling, flyttning och rastning av renarna.⁶⁸ Inom renskötselns åretruntmarker får avverkning inte ske om den medför ett sådant väsentligt bortfall av renbete att möjligheterna att bedriva renskötseln påverkas. Det gäller främst större avverkningsområden eller avverkningar som rör särskilt känsliga områden som exempelvis hänglavsbyte eller särskilt värdefulla rastplatser. Avverkningen får inte heller ske om den omöjliggör sedvanlig

⁶⁶ SOU 2020.73 del 1, s. 139–143; 18 b & 30 § skogsvårdslag (1979:429).

⁶⁷ SOU 2020.73 del 1, s. 139–140; 1 § 2st., 16 & 18 b § skogsvårdslag (1979:429); 1 kap. 1 § & 2 kap. 1, 6 & 12 § kulturmiljölag (1988:950).

⁶⁸ 31 § skogsvårdslag (1979:429).

samling eller flyttning av renhjord och det inte finns ett realistiskt alternativ för aktiviteten.⁶⁹ Innan avverkning sker finns krav på samråd med berörd sameby vilket kommer diskuteras mer djupgående i avsnitt 4.2.4.

4.2.3 Rennäringslagen

I rennäringslagen regleras vem som omfattas av renskötselrätten och vilka rättigheter som den innefattar. I korta drag tillkommer renskötselrätten den samiska befolkningen och ger den som är medlem i en sameby rätten att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar.⁷⁰ Under vintertid bedrivs stora delar av renskötseln nedanför odlingsgränsen och det finns även året-runt-marker som är belägna i skog vilket gör att skogsbruket berörs av renskötseln och vice versa.⁷¹ Renskötselrätten är något mer omfattande på mark som tillhör eller vid utgången av juni 1992 tillhörde staten. Bland annat när det gäller samebyarnas rätt till att sätta upp hage eller stängsel samt annan anläggning eller byggnad som behövs för renskötseln i form av exempelvis renvaktarstugor, kåtor eller förvaringsbodar.⁷² För att uppföra sådan anläggning eller byggnad har den som är medlem i sameby rätt att avverka skog för virke. Medlemmar i sameby får även för eget behov ta bränsle och slöjdvirke.⁷³ Medlem i sameby har även rätt att på sådan mark eller mark som vid avvittring utlagts till allmänningskog ta virke till uppförande eller ombyggnation av familjebostad.⁷⁴ Varken på mark som är allmänningskog eller mark som vid utgången av juni 1992 stod under statens omedelbara disposition behöver ersättning för de träd som fälls lämnas.⁷⁵ Renbetesrätten ger även större rätt till jakt och fiske inom samebyns tillhörande betesmarker.⁷⁶

⁶⁹ Öhman, Conny, 13 b § skogsvårdslag (1979:429).

⁷⁰ 1 § rennäringslag (1971:437).

⁷¹ 3 § rennäringslag (1971:437).

⁷² 16 § rennäringslag (1971:437).

⁷³ 17 § rennäringslag (1971:437).

⁷⁴ 18 § rennäringslag (1971:437).

⁷⁵ 21 § rennäringslag (1971:437).

⁷⁶ 25 § rennäringslag (1971:437).

4.2.4 Krav på samråd

I 12 kap. 6 § miljöbalken finner vi ett krav på samråd. Den som planerar verksamhet eller åtgärd som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön måste lämna in en anmälan för samråd till den myndighet som utövar tillsynen minst sex veckor innan ingreppet påbörjas.⁷⁷ Skyldigheten till samråd är vidsträckt och kan omfatta allt från ett enskilt skyddsvärt träd till landskapsbilden. Väsentlig ändring av naturmiljön kan innebära skador på värdefulla natur- och kulturmiljöer eller den biologiska mångfalden. Även misshushållning med naturresurser, energi och material åsyftas. Störningar av djurlivet eller slitage på naturen till följd av organiserat friluftsliv kan också innebära väsentlig ändring av naturmiljö. Med naturmiljöer avses miljöer såväl på land och i vatten som bland annat berggrunder, jordlager, yt- och grundvatten samt växter, djur och andra organismer över och under mark- och vattenytan. En väsentlig ändring av naturmiljön sker ofta i form av ett fysiskt ingrepp av mark eller vatten.⁷⁸

I fråga om åtgärder i skogen är det Skogsstyrelsen som är tillsynsmyndighet och åtgärder eller verksamhet som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön i skogen ska därmed anmälas för samråd till dem. Vid samrådet ges skogsägaren möjlighet att beskriva de säkerhetsåtgärder för att begränsa eller förhindra skada på naturmiljö som planerats. Efter samråd kan Skogsstyrelsen antingen godkänna den skogliga åtgärden eller ge skogsägaren en föreskrift om krav på ytterligare säkerhetsåtgärder för att minska skada på naturmiljö. Om Skogsstyrelsens bedömning är att åtgärden inte har någon påverkan på naturmiljön tar de inte upp ärendet till samråd.⁷⁹

I sina föreskrifter och allmänna råd anger Skogsstyrelsen vilka åtgärder som är anmälningskyldiga. Dikesrensning, maskinell skogsgödning och askåterföring, stubbskörd i vissa områden, anläggande av skogsbilvägar,

⁷⁷ 12 kap. 6 § miljöbalk (1998:808).

⁷⁸ Naturvårdsverket, *Samråd vid ändring av naturmiljö*.

⁷⁹ Skogsstyrelsen, *Så går ett samråd enligt miljöbalken till*.

traktorvägar som innebär grävning och schaktning i större omfattning samt andra basvägar över värdefulla våtmarker och vattendrag är åtgärder som till sin natur riskerar att väsentligt ändra naturmiljön och ska därför alltid anmälas för samråd. Utöver dessa åtgärder finns den grundläggande anmälningsskyldigheten för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Det innebär att även andra skogliga åtgärder kan omfattas av anmälningsskyldigheten om de riskerar att väsentligt ändra naturmiljön, exempelvis avverkning.⁸⁰ Har skogsägare gjort en avverkningsanmälan eller ansökan om tillstånd till avverkning enligt bestämmelserna i skogsvårdslagen anses även en anmälan för samråd ha gjorts. Detsamma gäller en anmälan för uttag av skogsbränsle eller skyddsdikning.⁸¹

När det gäller skogliga åtgärder inom renskötseområden finns särskilda regler om samråd i skogsvårdslagen. Skogsägare ska vid åtgärder eller verksamhet ta hänsyn till renskötseln. Om avverkning sker inom renskötselets året-runt-marker ska berörd sameby alltid beredas tillfälle till samråd.⁸² Möjlighet till samråd ska även ges om avverkningen berör särskilt viktiga områden för renskötseln. Det gäller områden som hänglavsbärande skog, rastbete, arbetshage, flyttled eller om hygget ansluter till kalmark eller plantskog som tillsammans överstiger 20 hektar inom brukningsenheten⁸³ eller i fjällnära skog 10 hektar. Skogsstyrelsen uppmärksammar att det för en person utanför renskötseln kan vara svårt att identifiera sådana områden och rekommenderar skogsägare att kontakta Skogsstyrelsens konsulenter eller den sameby som betar sina renar i skogen där skogliga åtgärder ska utföras.⁸⁴

⁸⁰ 1 & 4–10 § SKSFS 2013:3.

⁸¹ 6 § förordning (1990:904) om anmälan för samråd.

⁸² 20 § skogsvårdslag (1979:429).

⁸³ Brukningsenhet är den produktiva skogsmark inom en kommun som tillhör samma ägare (Skogskunskap, *Ordlista B – Brukningsenhet*).

⁸⁴ Skogsstyrelsen, *Samråd skogsbruk – rennäring inför avverkning*.

4.3 Hållbarhetscertifieringar

4.3.1 Inledande om FSC och PEFC

Utöver de statliga reglerna av skogsbruket finns privata initiativ i arbetet för ett hållbart skogsbruk. I Sverige finns två marknadsbaserade system för certifiering av skogsbruk, Forest Stewardship Council (FSC) och Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes (PEFC). Certifiering är inget krav för att uppfylla det sektorsansvar för miljön som skogspolitiken uppställer men många aktörer på marknaden kräver att de produkter de köper ska komma från certifierat skogsbruk vilket gör att allt fler skogsägare vill certifiera sitt skogsbruk. 2018 var 63 procent av den produktiva skogsmarken i Sverige certifierad enligt FSC eller PEFC. Av skogsmarksarealen som ägs av enskilda är 32 procent certifierad och för övriga ägare är motsvarande andel 94 procent.⁸⁵

FSC grundades i samband med världsmiljökonferensen i Rio de Janeiro 1992 i syfte att skapa genomslag för de icke-bindande skogsprinciper som uppkom i anslutning till konferensen. Organet arbetar efter internationella standarder för ett miljöanpassat, socialt ansvarstagande och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar. Med miljöanpassat åsyftas ett skogsbruk som bevarar skogens mångfald, ekologiska processer och skogens produktionsförmåga. Socialt ansvarstagande innefattar ett skogsbruk som ger individer och lokala samhällen möjlighet att ta vara på skogens nyttigheter och som stärker lokala engagemang och initiativ som främjar en långsiktig skogsskötsel. Med ekonomisk livskraftig avses ett skogsbruk där de skogliga åtgärderna ska ge tillräcklig lönsamhet, utan att äventyra de skogliga resurserna, ekosystem eller väsentliga samhällsbehov.⁸⁶ Organisationens medlemmar är indelade i tre kammare där alla har lika stor möjlighet att påverka. Sociala kammaren består av bland annat fackföreningar och andra intresseorganisationer, miljökammarerna

⁸⁵ SOU 2020:73 del 1, s. 145–146.

⁸⁶ SOU 2020:73 del 1, s. 146–147

består av olika miljöorganisationer och den ekonomiska kammaren består främst av olika skogsföretag.⁸⁷

PEFC är en något nyare organisation som bildades som en reaktion på avsaknaden av ett system som tog större hänsyn till det småskaliga familjeskogsbrukets särskilda villkor. Organisationen ville ge utrymme för länder att utveckla standarder som är anpassade till lokala förhållanden samtidigt som de följer internationellt accepterade riktlinjer och krav för hållbart skogsbruk. Certifieringen syftar till att säkerhetsställa en ekonomiskt uthållig och värdefull skogsproduktion samtidigt som biologisk mångfald, kulturmiljöer och sociala och estetiska värden vårdas.⁸⁸ Det finns i huvudsak två skillnader mellan certifieringarna. För det första är PEFC skogsföretagarnas egen organisation vilket medför ett något smalare medlemsunderlag. Den andra skillnaden är att PEFC anpassar sina krav efter nationella standarder vilket betyder att en PEFC-certifierad skog i Sverige inte nödvändigtvis uppfyller samma krav som en certifierad skog i ett annat land. I Sverige är det i praktiken väldigt liten skillnad på standarden för de olika certifieringarna.⁸⁹

4.3.2 Främja landsbygdsutveckling

I FSC-standardens uppställs vissa skyldigheter på certifikatinnehavaren att bidra till att bibehålla eller förbättra lokalsamhällens sociala och ekonomiska välstånd. Bland annat innebär det att skogsägaren ska verka för att ge ökad möjlighet till sysselsättning för lokalt boende i sin verksamhet eller som anställda genom skogsbruket samt i första hand anlita lokala leverantörer av varor och tjänster. Eftersom skogsbruk ofta bedrivs i glesbygder är avsikten att lokal sysselsättning ska bidra till en levande landsbygd. Certifikatinnehavaren ska även, utefter storleken på markinnehavet, samverka med lokalsamhällena genom åtgärder som bidrar till lokalsamhällenas sociala och ekonomiska utveckling. Det kan

⁸⁷ FSC, *Medlemmar*.

⁸⁸ SOU 2020:73 del 1, s. 146–147.

⁸⁹ Swedoor, *FSC & PEFC – Hållbart skogsbruk*.

exempelvis vara åtgärder i form av bidrag till lokala ideella föreningar med skogsanknutna aktiviteter, att stötta småskaligt lokalt företagande eller upplåta mark för friluft-, idrotts- eller kulturaktiviteter.⁹⁰ Likande krav uppställs i PEFC-standarden om att certifikatinnehavaren ska främja landsbygdsutveckling genom att verka för en levande landsbygd med livskraftiga företag. Det framgår att lokala entreprenörer ska inkluderas vid upphandling av skogliga tjänster. Kraven är inte lika långtgående som i FSC-standarden om att i första hand anlita lokala företag men certifikatinnehavaren ska sträva efter att använda sig av de skogsskötsel- och skogsbruksmetoder som är mest ändamålsenlig för att behålla och utveckla arbetstillfällena, konkurrenskraft och lönsamhet.⁹¹

4.3.3 Krav på samråd

Krav på samråd finns även i hållbarhetscertifieringarna FSC och PEFC. I PEFC finns ett allmänt krav på anmälan om samråd vid skoglig åtgärd eller verksamhet som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Kravet återger i stort sett vad som framgår av 12 kap. 6 § miljöbalken. PEFC gör dock ett tillägg till de åtgärder som av sin natur alltid ska föregås av samråd. Det gäller skogsåtgärder i områden med mycket stor betydelse för flora och fauna, s.k. nyckelbiotoper.⁹² Standarden uppger också krav på samråd inom renskötselområden som motsvarar de som fastställs i skogsvårdslagen.⁹³

Kravet på samråd i FSC:s standard överensstämmer med vad som framgår av miljöbalken och skogsvårdslagen. Vid större skogsåtgärder finns krav på samråd med organisationer, lokalbefolkning och andra personer som kan komma att påverkas av den skogliga åtgärden.⁹⁴ Bestämmelserna som rör samråd inom renskötseln är detaljerade och ger instruktioner om hur samplaneringsprocessen ska gå till och dokumenteras. FSC förespråkar en utökad samverkan mellan skogsbruket och renskötseln i syfte att förbättra

⁹⁰ Princip 4 FSC-standard för skogsbruk i Sverige.

⁹¹ Punkt 4.2 Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4.

⁹² Punkt 7.3.2.2 Svenska PEFC:s certifieringssystem för uthålligt skogsbruk – PEFC SWE 001:4.

⁹³ Punkt 4.3 & 3.12.1 Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4.

⁹⁴ Princip 4.5 FSC-standard för skogsbruk i Sverige.

förutsättningarna för samexistens av skogs- och rennäringen samt för att stärka den samiska renskötselns inflytande och villkor. Standarden kräver att skogsbruket ger en verklig chans till samråd och att samebyarnas åsikt sedan också beaktas i fortsatt verksamhet. Samebyar kan välja att inte lämna samtycke till skogsbruksåtgärd om de anser att åtgärden omöjliggör renskötseln. Om skogsbruksföretaget inte är av samma åsikt och konflikt uppstår ska en tvistelösningskommitté kopplas in för att medla mellan parterna. Kravet på samråd drivs emellertid inte lika långt för mindre skogsägare vilket innebär skogsägare med markinnehav på mindre än 1000 hektar.⁹⁵

4.4 Ägandeformer i det svenska skogsbruket

4.4.1 Enskild firma

Den vanligaste ägandeformen för privatägd skog i Sverige är enskild firma, i lagen kallat enskild näringsverksamhet. Hela 47 % av Sveriges produktiva skogsmark ägs av enskilda skogsägare. Till dessa procent räknas även de fåtal skogsareal som ägs som dödsbon och den skogsmark som samägs av fysiska personer. I en enskild firma är ägaren och firman samma person vilket innebär att ägaren är personligt ansvarig för verksamheten. Därav följer att företagaren själv ansvarar för företagets skulder. Vid skogsköp finns inga begränsningar, som det gör för juridiska personer, och förvärv kan utan hinder ske av såväl privatpersoner som bolag.⁹⁶

4.4.2 Aktiebolag

Det finns både privatägda och statligt ägda aktiebolag. Idag ägs omkring 24 % av Sveriges skogar av privatägda aktiebolag varav de tre största markägarna är SCA, Stora Enso Skog och Holmen Skog. Sveriges största

⁹⁵ Princip 3.2 FSC-standard för skogsbruk i Sverige.

⁹⁶ Skogskunskap, *Vem äger skogen?*

skogsägare är det statligt ägda aktiebolaget Sveaskog AB som äger närmre 14 % av Sveriges skogar.⁹⁷

Vid skogsköp innebär ett aktiebolag vissa begränsningar då det finns krav på förvärvstillstånd för att få köpa skog av privatperson. Begränsningen tillkom år 1906 genom bolagsförbudslagen. Anledningen var att riksdagen ville begränsa de stora skogsbolagens uppköp av privatägd skog i syfte att gagna de självägande bönderna.⁹⁸ Ägandeformen kan innebära skattemässiga fördelar och det medföljer en viss trygghet då ägaren slipper personligt ansvar för företagets skulder. För en enskild person är emellertid ett aktiebolag egentligen endast relevant vid väldigt stora skogsinnehav som ger betydande intäkter.⁹⁹

4.4.3 Dödsbo

Ett dödsbo är en förmögenhetsgemenskap som uppstår vid dödsfall mellan de personer som ska ärva den avlidne. Dödsboet är ett självständigt rättssubjekt som blir ägare till den dödes kvarlåtenskap samt dennes skulder.¹⁰⁰ Dödsbon har särskilda beskattningsregler vilket gör att det kan vara fördelaktigt att inte upplösa dödsboet direkt, exempelvis om den avlidnes verksamhet har ett underskott. Det är anledningen till att skog under vissa förhållanden ägs som dödsbo under viss tid.¹⁰¹

4.4.4 Stiftelse

Stiftelseägd skog är en relativt ovanlig form av skogsägande. Ägandeformen är aktuell om det finns ett specifikt ändamål med skogen som inte handlar om att skapa lönsamhet för skogsägaren personligen. Till exempel att avkastningen från skogen ska gå till forskning om skogsbruk. Fördelaktigt är att ägandeformen främjar allmännyttiga ändamål, av den anledningen är den dessutom skattebefriad.¹⁰²

⁹⁷ Skogssverige, *Vem äger Sveriges skogar?*

⁹⁸ Skogssverige, *Vem äger Sveriges skogar?*

⁹⁹ Skogskunskap, *Vem äger skogen?*

¹⁰⁰ Nationalencyklopedin, *dödsbo*.

¹⁰¹ Skogskunskap, *Vem äger skogen?*

¹⁰² Skogskunskap, *Vem äger skogen?*

4.4.5 Samägande

Vid samägande äger två eller fler personer skogen tillsammans. Som huvudregel krävs alla delägars samtycke vid åtgärder som ska göras i skogen. Lagen om samägande är dock dispositiv vilket innebär att parterna kan avtala om annat.¹⁰³ Samägande skiljer sig från ägandeformerna samfällighet och allmänning då delägarskapet inte nödvändigtvis är kopplat till en fastighet samt att den personliga äganderätten är starkare. Som delägare i en samägd skog har du rätt att avyttra din del av skogen när du vill.¹⁰⁴

4.4.6 Samfällighet

Ett skogsområde som ägs av flera fastigheter gemensamt betecknas som samfällighet. Samfälligheter kan förvaltas direkt av delägarna (delägarförvaltning) eller av en särskilt bildad samfällighetsförening (föreningsförvaltning). Vid en delägarförvaltning krävs konsensus i beslut om varje enskilt åtagande gällande skogen. Om samfälligheten förvaltas genom föreningsförvaltning har delägarna utsett en sakkunnig som har hand om förvaltningen. En enskild person, ett aktiebolag eller en ekonomisk förening kan fungera som ombud för delägarna eller samfällighetsföreningen. Det strider dock mot lag att bilda aktiebolag vid förvaltningen av samfälligheter.¹⁰⁵ Beslut gällande överlåtelse eller upplåtelse av rättighet i samfällighet sker genom kvalificerad majoritet hos delägarna eller samfällighetsföreningen.¹⁰⁶

4.4.7 Allmänning

Allmänningar går under flera benämningar: gemensamhetsskogar, besparingsskogar, allmänningsskogar, sockenallmänningar och häradsallmänningar.¹⁰⁷ Ägandeformen betraktas som samfällt ägande men regleras under speciallagstiftning. Det finns två skilda speciallagstiftningar

¹⁰³ Munukka, Jori. Lag (1904:48 s. 1) om samäganderätt 2 §. JUNO.

¹⁰⁴ Lag (1904:48 s. 1) om samäganderätt 6 §.

¹⁰⁵ Dahlsjö, Anders. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 4 §. JUNO.

¹⁰⁶ 13 § lag (1973:1150) om förvaltning av samfällighet.

¹⁰⁷ Lantmäteriet, *Marksamfälligheter*.

som omfattar allmänningskogarna och besparingskogarna i Dalarna och Norrland samt Sveriges häradsallmänningar och sockenallmänningar. Skogarna ägs, nyttjas och förvaltas gemensamt av delägarna.¹⁰⁸ Vanligtvis är delägarna privatpersoner men på senare tid har det blivit allt vanligare att stora skogsbolag köper upp fastigheter som har del i allmänning vilket gör att även juridiska personer förekommer som delägare.¹⁰⁹ Nästan tre procent av Sveriges skogar ägs idag som allmänning.¹¹⁰ Mer om allmänningar följer i kapitel 5.

¹⁰⁸ Dahlsjö, Anders. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 1 § 1st. 1p. JUNO; Lag (1952:167) om allmänningskogar i Norrland och Dalarna; Lag (1952:166) om häradsallmänningar.

¹⁰⁹ Mörck, Kristin. *Gemensamma fördelar, gemensamma problem*.

¹¹⁰ Jmf. Sveriges häradsallmäningsförbund, *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*, s. 3; Sveriges allmänningskogars förbund, sasf.se förstasida; SCB, *Marken i Sverige*.

5 Allmänningar

5.1 Definition

Allmänning är ett samlingsbegrepp för jordområden som är ostyckade och ägs gemensamt av flera jordägare. I folkmun benämns ofta de ytor som lämnas fria mellan tomter när områden exploateras för fritidsbebyggelse för allmänningar. Detta är en felaktig användning av begreppet då ytan inte tillhör de nybildade fastigheterna.¹¹¹ Delägarskapet i en allmänning är direkt kopplat till ägarskapet av en fastighet som bestämts vara förenad med rätt till delaktighet i skogen. Det innebär att en delägare, som huvudregel, inte kan överlåta sin rätt till delaktighet i allmänningen utan att även överlåta hela den fastighet varmed rätten är förenad.¹¹² Därmed skiljer sig en allmänning från samägande då den förstnämnda är att betrakta mer som en ekonomisk förening medan den sistnämnda har ett tydligare delägarskap där varje delägare har rätt att avyttra sin del om inget annat avtalats.¹¹³ Även samfälligheter skiljer sig från allmänningar då de inte är belagda med några restriktioner om försäljning av andelar.¹¹⁴

5.2 Allmänningarnas uppkomst

Allmänning som ägandeform är en gammal företeelse som uppkom under medeltiden när landet delades in i områden kallat häraden. De som ägde mark i häraderna ansågs vara häradsbor vilket kunde vara allt från småbönder till stormän. De områden som inte ägdes av någon brukades gemensamt av häradsborna för att exempelvis samla bränsle, låta djuren beta, slå vinterfoder, avverka timmer, jaga och fiska. Områdena benämndes som häradsallmänningar och var väsentliga för mångas leverne. Vid denna

¹¹¹ Nationalencyklopedin, *allmänning*.

¹¹² Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 2–4 §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 2–4 §.

¹¹³ 6 § lag (1904:48 s. 1) om samäganderätt. Prop. 2011/12:31, s. 38.

¹¹⁴ Jmf. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter.

tidpunkt omgavs allmänningarna av mycket få regler men i takt med att Sverige började ta form som nation och skogsdriften blev en viktig näring i Sverige ökade regleringen av allmänningarna. När Magnus Erikssons landslag ersattes med en riksomfattande lag år 1734 begränsades delägarnas rättigheter och allmänningarna reglerades hårt. Samtidigt började kungen och kronan hävda äganderätt till allt fler av allmänningarna och ända in på 1900-talet var frågan om äganderätten omdiskuterad och frågan utreddes flera gånger. År 1932 kom den första häradsallmänningsskogenslag och böndernas äganderätt fastställdes men vid den tidpunkten hade många allmänningar redan avskaffats eller delats upp och tillförts enskilda jordägare eller staten.¹¹⁵ Under 1800- och 1900-talet i samband med storskiftet i Dalarna och avvitrningen i Norrland bildades dock vissa nya allmänningsskogar, i Dalarna kallade besparingsskogar, som bönderna i respektive område tilldelades gemensam äganderätt för. Syftet var att verka som ekonomiskt stöd för delägarna men även bygden i sin helhet.¹¹⁶

5.3 Allmänningar i nutid

Idag finns ett förbund för besparings- och allmänningsskogarna som verkar för att föra upp allmänningarnas och inlandets villkor, betydelse och förutsättningar för skogsbruk på den politiska dagordningen.

Allmänningsskogarnas förbund uppger att ändamålet med skogarnas verksamhet är att stärka de enskilda brukarnas men även bygdens ekonomi.¹¹⁷ Även häradsallmänningarna har ett gemensamt förbund som agerar som stöd för både enskilda delägare och allmänningsstyrelserna runt om i landet.¹¹⁸ Förbundet bevakar allmänningarnas intressen, främst genom kontakt med politiker och myndigheter.¹¹⁹

¹¹⁵ Sveriges häradsallmänningsskogensförbund, *Historia*. Nationalencyklopedin, *allmänning*.

¹¹⁶ Prop. 1999/2000:39, s. 127.

¹¹⁷ Sveriges allmänningsskogens förbund, *Om oss*.

¹¹⁸ Sveriges häradsallmänningsskogensförbund, *Verksamhet*.

¹¹⁹ Sveriges häradsallmänningsskogensförbund, *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*.

Geografiskt är häradsallmanningarna i huvudsak belägna söder om Dalarna kring och mellan Mälaren, Hjälmaren och Vättern samt i Uppland och Östergötland medan allmänningsskogar respektive besparingsskogar är lokaliserade i Norrbotten, Västerbotten och Dalarna. Allmänningsskogar och besparingsskogar har ett likartat uppkomstsätt och samma juridiska status, som skiljer sig från häradsallmanningarna.¹²⁰ Det finns 60 häradsallmänningar och 21 allmänningsskogar runt om i landet.¹²¹ Bilden nedan visar en sammanställning av den ungefärliga geografiska placeringen av Sveriges allmänningar. Orangea markeringar visar besparings- och allmänningsskogarna. Blå markeringar visar Sveriges häradsallmänningar och de gröna markeringarna visar sockenallmanningarnas placering.¹²²

Källa: Sveriges allmänningsskogars förbund (sarf.se) & Sveriges häradsallmänningförbund (häradsallmanningsforbundet.se).

¹²⁰ Liljenäs, Ingrid. *Allmänningsskogarna i Norrbottens län – deras betydelse för det enskilda jord- och skogsbruket*, s. 21–22.

¹²¹ Sveriges häradsallmänningförbund, *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*, s. 3; Sveriges allmänningsskogars förbund, sarf.se förstasida.

¹²² Sveriges allmänningsskogars förbund, *Allmänningar & besparingsskogar*; Sveriges häradsallmänningförbund, *Allmänningar*.

5.4 Reglering av allmänningar

5.4.1 Inledande

Bestämmelserna i lag (1952:166) om häradsallmänningar och lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna motsvarar varandra i stor utsträckning och skiljer sig egentligen endast i ett par avseenden. Därav kommer jag inte göra en åtskillnad mellan de olika regleringarna utan använda allmänning som ett samlingsnamn där båda lagarna omfattas. I de avseenden som lagstiftningen skiljer sig åt kommer det framgå tydligt av texten. Utöver ovan nämnda lagstiftning ska det för varje allmänning fastställas ett reglemente som närmre anger vad som gäller för specifikt den allmänningen. Det kan gälla huruvida allmänningsstyrelsen har fått mandat att besluta i vissa frågor, hur många revisorer som ska utses och platsen för var ordinarie allmänningsstämma ska hållas. Det är länsstyrelsens uppgift att pröva förslag till reglemente och får vid behov göra ändringar i förslaget. Om länsstyrelsen anser att reglementet är lagenligt och lämpligt ska förslaget fastställas. Länsstyrelsen får även medge ändring i ett fastställt reglemente om delägarna eller den minoritet som fått mandat genom reglementet framställt det.¹²³

5.4.2 Beslutsfattande, delaktighet och förvaltning

Äganderätten för Sveriges allmänningar tillhör de personer som äger fastighet som är förenad med rätt till delaktighet i allmänning. Den rätten följer av att fastigheten är satt i mantal¹²⁴ inom häradet, att allmänningsskog avsatts för fastighet vid storskifte eller avvittring eller att det bestämts vid fastighetsbildningen.¹²⁵ Om en sådan fastighet ägs med fideikommissrätt, med ständig eller ärftlig besittningsrätt eller som boställe har ägaren rätt att i

¹²³ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 38–40 §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 39–41 §.

¹²⁴ Ett mantal är ett mått som i äldre tid låg som grund för beskattning och som påvisade att besittningsrätt förelåg för jord eller fastighet (Nationalencyklopedin, *mantal*).

¹²⁵ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 2 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 2 §.

frågor rörande allmanningen utöva rösträtt vid allmänningstämman.¹²⁶ Rösträttens storlek beror på vilken rätt till delaktighet ens fastighet är förenad med. Rätt till delaktighet i allmänning avgörs beroende på storleken av mantalet eller jordtalet¹²⁷, eller vad som bestämts vid fastighetsbildning. Det innebär att en fastighet som har bestämts till ett större mantal eller jordtal har större rösträtt vid beslut gällande allmanningen än en fastighet med ett lägre.¹²⁸ Däremot tillfaller nyttjanderätten delägarna gemensamt och allmanningen ska tillgodogöras för delägarnas gemensamma räkning. För besparings- och allmänningsskogarna i Norrland och Dalarna ska allmanningen tillgodogöras för delägarnas eller Ortsbefolkningens gemensamma räkning.¹²⁹

Förvaltning av allmänning ska ske i enlighet med reglemente av en av delägarna vald allmänningsstyrelse. För besparings- och allmänningsskogarna i Norrland och Dalarna får delägarna även särskilt utse en ekonominämnd eller myndighet att förvalta inkomst som uppstår till följd av skogen eller fond som bildats av sådan inkomst. Därutöver får det bestämmas att ledamöter av allmänningsstyrelsen eller ekonominämnden ska utses av länsstyrelsen. Allmänningsstyrelsen utövar delägarnas beslutanderätt i alla frågor där inte beslutanderätten enligt lag eller reglemente är förbehållen delägarna, ekonominämnd eller myndighet. I de fall då beslutanderätten tillkommer delägarna utövas den på allmänningstämman.¹³⁰

Paragraferna om allmänningsstyrelse, revisorer och allmänningstämma innehåller bestämmelser som reglerar hur organen ska vara sammansatta,

¹²⁶ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 3 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 3 §.

¹²⁷ Jordtal är ett uttryck som i äldre tid angav en jordegendoms storlek och därav även ägarens andel i byn (Nationalencyklopedin, *jordetal*).

¹²⁸ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 2 & 31 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 2 & 32 §.

¹²⁹ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 6 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 6 §.

¹³⁰ Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 7 §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 7 §.

hur de ska utföra sitt uppdrag och hur deras arbete ska kontrolleras. Bestämmelserna påminner i stort om vad som gäller vid förvaltning av en ekonomisk förening och sedvanliga jävsregler föreligger.¹³¹ Det finns även bestämmelser som närmre anger ordningen för allmäningsstämman. Exempelvis gäller att om delägare inte kan närvara vid allmäningsstämma får dennes rösträtt utövas av ombud. Person får dock inte agera ombud för mera än en delägare och ingen får för egen del eller annans räkning utöva rösträtt för mera än en tiondel av hela det delaktighetstal som är företrätt på stämman.¹³²

Den operativa förvaltningen av Sveriges allmänningar varierar beroende på allmänning. Vissa häradsallmänningar har gått ihop för att gemensamt driva ett förvaltningsbolag som sköter allt det praktiska kring planering, avverkning, virkesförsäljning och natur- och skogsvård. Det vanligaste är emellertid att häradsallmänningarna köper in förvaltningstjänsten av andra aktörer på marknaden eller att allmäningsstyrelsen själv ansvarar för förvaltningen.¹³³

5.4.3 Avlösning, avyttring och förvärv

Som utgångspunkt ska en allmänning bibehållas oförminskad och delägare får inte överlåta sin rätt till delaktighet i allmänning om inte denne även överlåter fastigheten varmed rätten är förenad. Delägare av allmänning får dock överlåta rätt till utdelning från allmänning som tillkommer denne. Ett sådant avtal gäller emellertid inte om delägaren sedan säljer fastigheten, i sådant fall medföljer rätten till utdelning den nya ägaren. En överlåtelse av rätt till utdelning medför inte befogenhet att utöva delägarens rösträtt i frågor rörande allmänningen. Som undantag gäller om fastigheten, som är förenad med rätt till delaktighet i allmänning, inte är taxerad som lantbruksfastighet. I sådant fall får länsstyrelsen, på framställning av

¹³¹ Prop. 2011/12:31, s. 38.

¹³² Lag (1952:167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna 22–37 §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 23–38 §.

¹³³ Sveriges häradsallmäningsförbund, *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*.

allmäningsstyrelsen och efter hörande av fastighetens ägare, bestämma att rätten till delaktighet ska avlösas mot ersättning i pengar. Det är länsstyrelsens uppgift att avgöra ersättningens.¹³⁴

Om allmanningen som förening vill avyttra mark är det tillåtet endast om det innebär en avsevärd förmån för delägarna och om försäljningen inte medför men för allmanningen eller skogsskötseln. Det får inte heller föreligga synnerliga skäl som talar mot avyttringen. Rätten att besluta om sådan avyttring tillkommer delägarna. Om delägarna vill förvärva mark i syfte att utvidga allmanningen eller av annan angelägen anledning för allmanningen får de besluta om det. Beslutanderätten i ett sådant ärende tillkommer även allmäningsstyrelsen, om reglementet medger det.¹³⁵

5.4.4 Avkastning och annan inkomst

Till avkastning från allmanning räknas inkomst in natura eller i pengar som uppkommer genom tillgodogörandet av delägarnas rätt till allmanningen om denna sker för gemensam räkning. Kapitalinkomst som härflyter från allmanningen undantas och räknas därmed inte som avkastning av allmanning. Som kapitalinkomst räknas bland annat tillgångar som uppkommer genom försäljning av mark från allmanning. Sådan inkomst ska användas eller avsättas för att åstadkomma grundförbättringar för allmanningen, för inköp av mark för allmanningens utvidgning eller för annat liknade ändamål. Det är länsstyrelsens uppgift att på allmäningsstyrelsens framställning meddela närmre föreskrifter om vilka ändamål det kan vara. Vad gäller beslut om användningen av avkastning från allmanning ligger beslutanderätten hos delägarna. Avkastning från Häradsallmänningar får användas eller avsättas för utdelning åt allmanningens samtliga delägare efter deras delaktighet i allmanningen eller för annat ändamål som är till gagn för delägarna. För besparings- och allmanningsskogarna i Norrland och Dalarna får avkastning användas för att

¹³⁴ Lag (1952:167) om allmanningsskogar i Norrland och Dalarna 4, 5 & 7a §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 4, 5 & 8 §.

¹³⁵ Lag (1952:167) om allmanningsskogar i Norrland och Dalarna 8 & 9 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 9 & 10 §.

betala avgifter för de fastigheter som är förenade med rätt till delaktighet i skogen, för främjande av jordbruket inom socknen för vilkas jordägare skogen blivit avsatt eller för annat ändamål som är till gagn för befolkningen i berörda socknar.¹³⁶ Det innebär att överskott från besparings- och allmänningskogor får, till skillnad från häradsallmänningsarna, inte delas ut kontant till delägarna utan ska bidra till bygdens utveckling och återföras i form av bidrag, lån eller genom olika utvecklingsprojekt. Det kan till exempel vara kulturbidrag, areal- och djurbidrag, föreningsbidrag eller aktivitetsstöd.¹³⁷

Om delägarna vill använda avkastning till annat ändamål än vad det från början avsatts till måste förslaget biträdas av röstande för ett sammanlagt delaktighetsbelopp, utgörande minst två tredjedelar av allmänningens hela delaktighetstal. För allmänningskogorna i Norrland och Dalarna krävs dessutom att beslutet godkänns av länsstyrelsen. Om det framgår av reglementet får delägarnas beslutanderätt vad gäller användning av avkastning helt eller delvis överlämnas till allmänningsstyrelsen. Det gäller dock inte vid beslut om ändring av användning av avkastning.¹³⁸

5.5 Orsa besparingskog – förvaltning i praktiken

Orsa besparingskog utgörs av 75 000 hektar mark varav omkring 60 000 är produktiv skogsmark vilket gör besparingskogen till Sveriges näst största allmanning.¹³⁹ Besparingskogen är geografiskt belägen i gränslandet mellan Dalarna och Hälsingland, med Härjedalen i norr. Allmänningen bildades 1879 i syfte att skapa välstånd för bygden och ägarna. Sedan dess har besparingskogen haft stor betydelse för området och fungerat som en trygghet för fortsatt positiv utveckling av bygden genom att bistå med

¹³⁶ Lag (1952:167) om allmänningskogor i Norrland och Dalarna 17–21 §. Lag (1952:166) om häradsallmänningar 18–22 §.

¹³⁷ Sveriges häradsallmänningsförbund, *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*; Orsa besparingskog, *Jordägarbidrag*.

¹³⁸ Lag (1952:167) om allmänningskogor i Norrland och Dalarna 19 & 20 §; Lag (1952:166) om häradsallmänningar 20 & 21 §.

¹³⁹ Sveriges allmänningskogors förbund, *Allmänningar & besparingskogor*.

bidrag och finansiera olika utvecklingsprojekt.¹⁴⁰ I reglementet för Orsa besparingskog framgår det att avkastning och annan inkomst ska användas för tre ändamål; för betalning av kostnader för besparingskogens förvaltning, för inköp av mark för besparingskogens utvidgning eller för främjande av jord- och skogsbruk med binärningar inom socknen och anläggningar eller förbättringar av vägar eller för annat ändamål, som är till gagn där delägarna eller befolkningen i socknen.¹⁴¹ 2021 hade Orsa besparingskog en nettoomsättning som uppgick till 78 miljoner kronor där omkring en miljon kronor gavs ut som bidrag till jordbruk och två miljoner kronor som bidrag till skogsbruk.¹⁴²

Under 2021 genomförde Orsa besparingskog en enkätundersökning som undersökte bland annat ägande och generationsskifte samt delägarnas inställning till besparingskogen. Enkäten skickades ut till samtliga delägare undantagna kommuner/landsting, företag, dödsbon och delägare boende på samma adress. Svarsfrekvensen var 49 procent vilket är över medelvärdet för vad som är normalt i enkätundersökningar. Något som besparingskogen själv menar tyder på engagerade skogs- och delägare. Samtidigt visar undersökningen att endast 12 procent av de som svarade är aktiva vid stämmorna.¹⁴³ Besparingskogen ägs av 2 500 delägare, varav 80 procent är privatpersoner. Av de som svarade på enkätundersökningen angav 56 procent att de bodde i Orsa kommun eller i en angränsande kommun men de allra flesta av delägarna har rötter i trakterna.¹⁴⁴ I samband med enkätundersökningen gjordes även djupintervjuer som visade att många delägare anser att Orsa besparingskog fyller en viktig roll som förvaltare av skogen och genom att verka för avkastning till bygden och dess invånare samt att de förväntar sig att besparingskogen fortsätter förvalta skogen enligt ursprungssyftet och gynna såväl bygden som delägarna.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Orsa besparingskog, *Om Orsa besparingskog*.

¹⁴¹ Orsa besparingskog, *Reglemente för Orsa besparingskog*, 15 §.

¹⁴² Orsa besparingskog, *Årsredovisning Orsa besparingskog 2021*.

¹⁴³ Orsa besparingskog, *Hög svarsfrekvens på enkätundersökning*, Jordägaren s. 12–15.

¹⁴⁴ Pellas, Johan, *Framgångssagan – en tidsresa genom Orsas och besparingskogens historia*, s. 177. Orsa besparingskog, *Hög svarsfrekvens på enkätundersökning*, Jordägaren s. 12–15.

¹⁴⁵ Orsa besparingskog, *Hög svarsfrekvens på enkätundersökning*, Jordägaren s. 12–15.

Det finns inget tydligt mål om miljöhänsyn i reglementet för Orsa besparingsskog. I reglementet framgår endast ett produktionsmål som anger att skog och mark ska förvaltas för att ge en långsiktigt god avkastning.¹⁴⁶ I deras miljöpolicy går dock att utläsa att de har som mål att bedriva ett långsiktigt hållbart skogsbruk som under hela omloppsrytmen tar bästa möjliga hänsyn till skogens samlade värden i form av såväl produktionsmässiga, sociala och miljömässiga värden.¹⁴⁷ I avverkningsplanen som ligger till ledning för besparingsskogens skötsel finns ett tydligt fokus på att maximera virkesproduktionen och det framgår att trakthyggesbruk är deras främsta metod för avverkning av skog.¹⁴⁸ Besparingsskogen har även ett större dokument som behandlar skötselstrategin för allmanningen. I skötselstrategin går det att utläsa att utgångspunkten alltid är att optimera tillväxtpotentialen undantaget områden avsatta för naturvård eller annan hänsyn men att avvägningar mellan produktion och naturvård är av betydelse för att på bästa sätt kunna ta vara på skogsmarkens produktionspotential. Som en inledande del inför större skogliga åtgärder ska därför alltid en naturvärdesbedömning göras för att identifiera potentiella naturvärden.¹⁴⁹

Skogsbruket bedrivs främst som trakthyggesbruk vilket innebär att förnyring sker genom slutavverkning med efterföljande markberedning och plantering.¹⁵⁰ Orsa besparingsskog är certifierad enligt den svenska PEFC-standarderna vilket innebär ett krav på att minst fem procent av den produktiva skogsmarken ska avsättas för miljöhänsyn i form av antingen naturvårdande skötsel (NS) eller naturvårdande orörd skog (NO). Enligt skötselstrategin framgår att 14,7 procent av allmanningens produktiva skogsmark är avsatt för sådan miljöhänsyn vilket motsvarar omkring 8 700

¹⁴⁶ Orsa besparingsskog, *Reglemente för Orsa besparingsskog*, 3 §.

¹⁴⁷ Orsa besparingsskog, *Miljöpolicy*.

¹⁴⁸ Orsa besparingsskog, *Förslag till avverkningsplan 2021–2030*.

¹⁴⁹ Orsa besparingsskog, *Orsa besparingsskogs skötselstrategi* s. 3 & 9.

¹⁵⁰ Orsa besparingsskog, *Orsa besparingsskogs skötselstrategi* s. 6 & 21.

hektar.¹⁵¹ Naturvårdande orörd skog innebär att skog lämnas fri för utveckling utan mänsklig styrning. Skog som avsätts till naturvårdande skötsel har som högsta mål att vårda och sköta skogen för att bevara och främja värden kopplade till biologisk mångfald.¹⁵²

Det är tydligt att virkesproduktion är grunden för Orsa besparingsskogs verksamhet men utöver att skogen är källa till deras träråvaror utnyttjas den för friluftsliv, rekreation och jakt vilket skapar incitament för att förena sociala-, ekologiska, kulturella- och ekonomiska intressen.¹⁵³ I miljöpolicyen framhåller de att det är en central ambition i verksamheten att förvalta skogen på ett ansvarsfullt sätt.¹⁵⁴

¹⁵¹ Punkt 5.1.1 Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4; Orsa besparingsskog, *Orsa besparingsskogs skötselstrategi* s. 4.

¹⁵² Skogsstyrelsen, *Naturvårdande skötsel av skog och andra trädbärande marker*, s. 7–9.

¹⁵³ Orsa besparingsskog, *Natur- och kulturmiljövård*.

¹⁵⁴ Orsa besparingsskog, *Miljöpolicy*.

6 Sveaskog

6.1 Inledande

Sveaskog är ett statligt affärsdrivande aktiebolag som bildades 1999 med uppdraget att bedriva förvaltning och skogsproduktion. Syftet var att skapa en mer rationell förvaltning av skogen, en bättre fungerande virkesmarknad och en ökad naturhänsyn. Bolaget växte fram ur Assi Domän som tidigare var det bolag som hade i uppgift att bruka den statligt ägda skogsmarken och som utöver förvaltning och skogsproduktion även ägnade sig åt industriverksamhet. Sveaskog är Sveriges största skogsägare med ett innehav på tre miljoner hektar produktiv skogsmark vilket motsvarar 14 procent av Sveriges totala areal av produktiv skogsmark. Markinnehavet är fördelad över hela landet, förutom på Gotland. Den största delen av skogsmarken ligger i Norrbottens och Västerbottens län. Villkoren för bolaget regleras ytterst av Sveriges riksdag och regering medan den dagliga driften sker genom en koncernledning, ledd av VD och koncernchef. Verksamheten regleras av propositionen 2009/10:169.¹⁵⁵ Till grund för styrningen ligger bolagsordningen, den svenska aktiebolagslagen, svensk kod för bolagsstyrning samt statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande.¹⁵⁶

6.2 Reglering av Sveaskog AB

6.2.1 Verksamhet och förvaltning

Svenska staten är ensam ägare i Sveaskog AB där kontrollen över ägarskapet ligger under regeringen, via näringsdepartementet, som utser styrelsen. Enligt statens ägarpolicy ska bolaget ta långsiktiga, effektiva och lönsamma beslut som ger möjlighet för företaget att utvecklas. Sveaskog bedrivs som ett vinstdrivande aktiebolag vilket gör att en del av uppdraget

¹⁵⁵ Prop. 2009/10:169; Sveaskog, *Sveaskog i korthet*.

¹⁵⁶ RiR 2010:8 s. 25; Sveaskog, *Bolagsstyrningsrapport 2021*.

är att generera vinst till ägaren, dvs. den svenska staten.¹⁵⁷ Som statligt ägt bolag ägs dock Sveaskog ytterst av det svenska folket och bolaget har därför som uppgift att agera på ett föredömligt sätt som åtnjuter offentlig förtroende. Statens ägarpolicy förklarar att bolaget ska förvaltas på ett aktivt och professionellt sätt med långsiktigt värdeskapande som övergripande mål. Värdeskapande innebär ett hållbarhetsarbete ur ett både socialt, ekonomiskt och ekologiskt perspektiv där den statligt ägda skogen ska förvaltas på ett föredömligt sätt från både produktions- och miljösynpunkt.¹⁵⁸ Riksdagen menar att staten har ett intresse av att äga viktiga naturtillgångar som exempelvis skog, malm och vattenkraft. Motiven för att staten ska äga stora skogsmarksareal är enligt regeringen att kunna agera föredöme för hela skogsnäringen genom att vara ledande inom såväl natur- och kulturmiljövård som produktion av virke. De menar att statligt skogsägande underlättar bildandet av naturreservat och förvaltningen av områden med skyddsvärd skogsmark. Regeringen hävdar även att statligt ägande av skogsmark underlättar långsiktigt förvaltande av större sammanhängande områden för att bevara den biologiska mångfalden och att statligt skogsägande värnar om skogen som naturresurs med stora natur- och kulturmiljövärden.¹⁵⁹

Det är obligatoriskt för ett aktiebolag att ha en bolagsordning som beskriver de grundläggande reglerna för bolaget. Bolagsordningen kompletterar reglerna i aktiebolagslagen och det krävs omröstning vid bolagsstämma för att genomföra ändringar i den. Bolagsordningen är bindande för aktieägare, styrelseledamöter och andra företrädare för bolaget i deras arbete gällande bolagets verksamhet.¹⁶⁰ I Sveaskogs bolagsordning framgår att verksamheten ska baseras på en affärsmässig grund och generera marknadsmässig avkastning. Kärnverksamheten ska vara inom skogsbruket men bolaget kan även bedriva närliggande verksamhet om den bidrar till att

¹⁵⁷ Sveaskog, *Bolagsstyrningsrapport 2021*.

¹⁵⁸ Regeringskansliet, *Statens ägarpolicy och principer för bolag med statligt ägande 2020*, s. 1.; Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*.

¹⁵⁹ RiR 2010:8, s. 20–21.

¹⁶⁰ 3 kap. Aktiebolagslag (2005:551).

öka bolagets avkastning. Sveaskog ska agera som oberoende aktör inom skogsbruket vilket innebär att bolaget inte ska ha egna stora intressen som slutanvändare av skogsråvaran. Utöver att bedriva skogsbruk och skogsindustri ska bolaget genom försäljning av mark på marknadsmässiga villkor möjliggöra omarrondering¹⁶¹ och tillköp för enskilt skogsbruk, särskilt i glesbygden.¹⁶² Syftet är att kunna ersätta skogsägare vars skogsmark avsätts för långsiktigt skydd såsom nationalparker, naturreservat, biotopskydd, natura 2000 eller andra formella skyddsformer.¹⁶³

Bolagsstämman är Sveaskogs högst beslutande organ där svenska staten utövar sitt inflytande via en styrelse. Bolagsstämmorna är öppna för allmänheten och riksdagsledamöter har särskild rätt att närvara och ställa frågor vid stämmorna. Styrelsen utses vid ordinarie bolagsstämma genom en nomineringsprocess som sköts av näringsdepartementet. Enligt bolagsordningen ska styrelsen bestå av lägst fem och högst nio ledamöter. Ledamöterna nomineras utifrån kompetensbehov baserade på bolagets verksamhet, situation och framtida utmaningar. För Sveaskog anses erfarenhet inom områden såsom bolagsstyrning, skogsbranschen, hållbarhet, företagsledning, förändrings- och utvecklingsarbete samt finansiell kompetens vara relevant och viktig sakkunskap. Styrelsens arbete styrs av arbetsordningen vilken fastställer bland annat hur arbetet ska fördelas mellan styrelsens ledamöter, vilka ärenden som ska behandlas via ordinarie styrelsemöten och vilket ansvar styrelseordförande har. Styrelsen ansvarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter och att det sker i enlighet med gällande lagstiftning, bolagsordningen, statens ägarpolicy och andra relevanta ägaranvisningar.¹⁶⁴

Den löpande förvaltningen av bolaget sköts av koncernledningen där Sveaskogs vd har yttersta ansvaret. I enlighet med styrelsens instruktioner

¹⁶¹ Omarrondering innebär att fastighetsindelningen ändras i större sammanhängande områden och att mindre skogsskiften samlas till större. Det syftar till att skapa större och mer praktiska jord- och skogsbruksfastigheter (Lantmäteriet, *Omarrondering*).

¹⁶² Sveaskog, *Bolagsordning*, § 3 Verksamhet.

¹⁶³ Prop. 2009/10:169 s. 10–11.

¹⁶⁴ 7–8 kap. Aktiebolagslag (2005:551); Sveaskog, *Bolagsstyrningsrapport 2021*.

leder vd:n koncernledningens arbete med att hantera löpande verksamhetsfrågor. I Sveaskog består koncernledningen av totalt tio personer med olika sakkunskaper. Det är styrelsen som utser vd och koncernledning.¹⁶⁵

6.2.2 Överskott och vinstutdelning

Som bolagets högsta beslutande organ är det primärt bolagsstämman som är behörig att fatta beslut huruvida och i vad mån vinstutdelning ska ske. Storleken på utdelningen beslutar emellertid styrelsen om. Stämman får besluta om utdelning av större belopp än vad styrelsen har föreslagit eller godkänt endast om det finns en sådan skyldighet enligt bolagsordningen eller om utdelningen beslutas på yrkande av en aktieägarminoritet.¹⁶⁶ I Sveaskog återinvesteras en del av vinsten i bolaget och en annan del betalas ut till den svenska staten.¹⁶⁷ Pengarna som återinvesteras i bolaget går bland annat till skogsvård, broar och skogsbilvägar. Beloppet som delas ut till svenska staten räknas som inkomst i statsbudgeten.¹⁶⁸

6.3 Förvaltning i praktiken

Sveaskog är Sveriges största skogsägare med ett markinnehav på nästan fyra miljoner hektar varav drygt tre miljoner hektar är produktiv skogsmark. Skogsinnehavet är fördelat över hela Sverige men huvuddelen finns i Norrbottens och Västerbottens län. Även i Dalarna, Örebro och Gävleborg län finns större skogsareal. Bolaget har sin kärnverksamhet inom skogsbruket och har som mål att öka avkastningen på skogskapitalet.¹⁶⁹ Utöver sin kärnverksamhet att förvalta och bruka skog arbetar de med att utveckla skogen som en plats för fiske, jakt och andra naturupplevelser.¹⁷⁰ Bolaget strävar efter att vara ledande i utvecklingen för ett hållbart skogsbruk och har ambitionen att driva ett aktivt, lönsamt och ansvarsfullt

¹⁶⁵ 8 kap. 27–28 § aktiebolagslag (2005:551); Sveaskog, *Bolagsstyrningsrapport 2021*.

¹⁶⁶ Samuelsson, Per. Aktiebolagslag (2005:551) 18 kap. 1 §, JUNO.

¹⁶⁷ Sveaskog, *Sveaskog i korthet*.

¹⁶⁸ Sveaskog, *Sveaskogs bokslutskommuniké – januari-december 2021: Marknaden för sågtimmer fortsatt stark*.

¹⁶⁹ Sveaskog, *Om våra skogar*.

¹⁷⁰ Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*, s. 3.

skogsbruk. De verkar för ett vinstgivande och konkurrenskraftigt skogsbruk samtidigt som de vill förstärka klimatnyttan och den biologiska mångfalden. Genom att stärka ekologiska, sociala och ekonomiska värden vill de skapa tillväxt och mångfald för nuvarande och kommande generationer.¹⁷¹

Sveaskogs skogar är certifierade enligt både FSC- och PEFC-standard.¹⁷² Precis som PEFC-standarden kräver FSC-standarden att minst fem procent av den produktiva skogsmarken avsätt för miljöhänsyn i form av antingen naturvårdande skötsel eller orörd skog.¹⁷³ I FSC-standarden finns ett tillägg att ytterligare fem procent ska skötas med långsiktigt bevarande och utveckling av naturvärden och/eller sociala värden som primära mål.¹⁷⁴ Sveaskog arbetar med bevarandet av skog med höga naturvärden på tre olika sätt; ekoparker, naturvårdsskogar och naturhänsyn i produktionsskogar. Gemensamt benämns strategierna som naturvårdsavsättningar och uppgår till 20 procent av bolagets produktiva skogsmark, vilket motsvarar 600 000 hektar. Utöver det har de 80 000 hektar avsatt för naturvård i fjällskogsregionerna.¹⁷⁵

Ekoparkerna är ett naturvårdsarbete specifikt för Sveaskog där bolaget tecknat avtal med Skogsstyrelsen där de lovar att kombinera sitt skogsbruk med naturvårdande skötsel i syfte att bevara och utveckla höga naturvärden och biologisk mångfald. I ekoparkerna utförs bland annat kontrollerade bränder för att bevara brandberoende arter, restaurering av våtmarker för att locka tillbaka djur- och fågelliv samt föryngring och gallring av barrskogar till förmån för nya lövskogar.¹⁷⁶ Totalt omfattar ekoparkerna 140 000 hektar produktiv skogsmark varav 80 000 hektar är avsatta helt för naturvård medan andra områden är skogar med produktionsmål. Naturvårdsskogarna omfattar omkring 300 000 hektar och är skogar som undantas från skogsbruket och helt avsätts till naturvård. Den tredje kategorin gällande

¹⁷¹ Sveaskog, *Ett aktivt skogsbruk skapar värden för generationer*.

¹⁷² Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*, s. 3.

¹⁷³ Punkt 5.1.1 Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4.

¹⁷⁴ Princip 6.5 FSC-standard för skogsbruk i Sverige.

¹⁷⁵ Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*, s. 7 & 112.

¹⁷⁶ Sveaskog, *Våra ekoparker – kombinerar skogsbruk, naturvård och social rekreation*.

naturhänsyn i produktionsskogar innebär att träd/trädgrupper, kantzoner och hänsynskrävande omgivningar lämnas kvar i skogen vid skogsbruk. På sikt ska sådan skogsmark uppgå till 220 000 hektar varav det hittills har lämnats som naturhänsyn vid avverkning på 59 000 hektar.¹⁷⁷

Precis som majoriteten av Sveriges skogsbrukare använder sig Sveaskog av trakthyggesbruk som skogsbruksmetod. Anledningen är främst ekonomiskt men bolaget pekar även mot farhågor om ökad skaderisk. De menar att körskador, rotröta och stormskador skulle kunna öka till följd av tätare ingrepp, mer körning och ojämna krontak. Bolaget anser att det finns för lite forskning kring hur de hyggesfria metoderna fungerar i Sverige vilket gör det osäkert att övergå till ett sådant brukande av skogen. För att utforska och utvärdera de hyggesfria skogsbruksmetoderna startade bolaget försöksområden på ett fåtal ställen runt om i landet. Idag bedrivs även vissa av bolagets ekoparker med hyggesfria metoder. I Sverige brukas omkring 644 000 hektar mark som hyggesfritt varav 12 000 hektar av Sveaskog vilket motsvarar knappt två procent.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*, s. 112.

¹⁷⁸ Sveaskog, *Hyggesfritt skogsbruk – vad är det?*

7 Diskussion

7.1 Utgångspunkter för diskussion

I följande avsnitt lyfter jag vad jag anser vara kärnan i hållbarhetsbegreppet och förklarar vilka premisser jag kommer utgå från när jag analyserar allmänningarnas hållbarhet i jämförelse till det statliga ägandet av skog. De tre dimensionerna av hållbar utveckling kan vara svåra att hålla isär då de interagerar med varandra och premisserna som jag utgår från i min diskussion påverkar ofta fler än en hållbarhetsaspekt åt gången. Inledningsvis ska jag emellertid göra en ansats att kategorisera föremålen för diskussion till de olika delarna av hållbarhetsbegreppet.

Hållbarhetsbegreppet består av tre dimensioner; en ekonomisk, en ekologisk och en social dimension. Ekologisk hållbarhet innebär en resurshushållning som ger en långsiktig tillgång till naturresurser och ekosystemtjänster samt ett hänsynstagande till djur och natur. Centralt är skyddet av den biologiska mångfalden vilket blir utgångspunkten i min analys av den ekologiska dimensionen av hållbarhetsbegreppet.¹⁷⁹ Premisserna som jag kommer utgå från är i vilken utsträckning skog avsätts för miljöhänsyn och vilken metod för skogsbruk som används. Naturvård i förhållande till lokalt engagemang kommer också undersökas.

Social hållbarhet bygger på principen om allas lika rättigheter och möjligheter oberoende ställning i samhället. Det gäller bland annat rätten till hälsa, utbildning och maktutövning. En förutsättning för social hållbarhet är en rättvis fördelning av resurser samt ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i samhället.¹⁸⁰ Jag kommer utforska den sociala hållbarhetsaspekten utifrån hur resurser fördelas och i vilken utsträckning lokalbefolkningen har möjlighet att delta i beslutsfattande och förvaltning av skogen.

¹⁷⁹ Avsnitt 3.2.

¹⁸⁰ Avsnitt 3.3.

Grunden i ekonomisk hållbarhet är att förbättra människors levnadsvillkor i relation till de sociala och ekologiska hållbarhetsaspekterna.

Hållbarhetsbegreppet måste ses som en helhet och att ekonomisk hållbarhet inte får, som utgångspunkt, ske på bekostnad av vare sig ekologiska eller sociala hållbarhetsaspekter.¹⁸¹ Den ekonomisk dimensionen kommer därav diskuteras i relation till möjligheterna att upprätthålla och främja de andra hållbarhetsaspekterna, främst i relation till en rättvis fördelning av resurser.

7.2 Miljöhänsyn

I allmäningslagarna finns inga särskilda bestämmelser som rör miljöskydd eller skogsvård vilket gör att naturskyddet för allmänningar regleras av samma lagar och föreskrifter som resten av Sveriges skogsbruk och följaktligen även Sveaskog.¹⁸² Om vi ser till hur miljöskydd av skogen formuleras i riktlinjerna för respektive förvaltningen är det också svårt att se avgörande skillnader. Både Sveaskog och Orsa besparingskog har uppställda miljömål i form av miljöpolicys och andra liknande dokument där det framgår att de ska sträva efter långsiktigt hållbara skogsbruk som värnar om naturvärden i form av bland annat biologisk mångfald. Det finns däremot skillnader i hur de väljer att bruka sina skogar och i vilken utsträckning de avsätter skog för miljöhänsyn.¹⁸³

Idag är trakthyggesbruk normen i Sverige vilket avspeglar sig i både Sveaskogs och Orsa besparingskogs val av brukningsmetod. Det är svårt att i ett arbete av denna omfattning få en djupare insikt i hur skogsbrukens avverkning ser ut i praktiken och vilken miljöhänsyn de visar vid sådana åtgärder.¹⁸⁴ Jag väljer istället att försöka dra slutsatser i förhållande till hur mycket produktiv skogsmark som är avsatt för naturvård samt hur miljöskyddet formuleras i riktlinjerna för respektive skogsbruk. Två faktorer

¹⁸¹ Avsnitt 3.1; SOU 2020:73 del, kap. 7.

¹⁸² Avsnitt 5.4.

¹⁸³ Avsnitt 5.5, 6.2.1 & 6.3.

¹⁸⁴ Avsnitt 5.5 & 6.3.

som jag menar kan ge en indikation för viljan hos skogsbrukaren att arbeta för ett hållbart skogsbruk. Observera att siffrorna som jag använder mig av inte skiljer på areal som är formellt skyddade och områden som är frivilligt avsatta samt att det av siffrorna från Orsa besparingsskog inte framgår om och hur mycket produktiv skogsmark de brukar med andra skogsbruksmetoder än trakthyggesbruk.

Sveaskog har anslutit sig till båda hållbarhetscertifieringarna varav FSC-standarden har högre ställda krav på avsättning av skogsmark. I enlighet med standarden ska Sveaskog avsätta fem procent av sin produktiva skogsmark för uteslutande naturvårdande skötsel eller orörd skog och ytterligare fem procent produktiv skogsmark som får kombineras med hyggesfria brukningsmetoder.¹⁸⁵ I Sveaskogs Års- och hållbarhetsredovisning från 2021 framgår att 12,6 % produktiv skogsmark är avsatt som naturvårdsskog vilket innebär att skogsmarken undantas från avverkning i förmån för naturvård.¹⁸⁶ Orsa besparingsskog är enligt PEFC-standarden endast förpliktigade att avsätta fem procent för miljöhänsyn. Av skötselstrategi från 2021 framgår att de avsätter 14,7 % av sin produktiva skogsmark. Procentuellt i förhållande till sitt markinnehav innebär det att allmanningen undantar mer skog från avverkning än det statliga skogsbolaget. De avsätter dessutom betydligt mycket mer än vad de är förpliktigade till. Något som kan tolkas som en större vilja att arbeta naturvårdande med sina skogar.¹⁸⁷

Att vårda och främja den biologiska mångfalden genom att prioritera bort avverkning och hög virkesavkastning är en viktig del i arbetet mot ett mer hållbart skogsbruk. Speciellt i en tid när kalavverkning är den dominerande brukningsmetoden. För en ökad mångfald i skogen krävs emellertid ett varierat skogsbruk och inte endast ytterligheter i form av orörd skog respektive kalavverkning. I arbetet att bevara den biologiska mångfalden

¹⁸⁵ Avsnitt 6.3

¹⁸⁶ Sveaskog, *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*, s. 7 & 112.

¹⁸⁷ Avsnitt 5.5.

krävs en ökad öppenhet för alternativ till trakthyggesbruket.¹⁸⁸ Även om det är på en förhållandevis liten del av Sveaskogs totala skogsmark brukar de trots det hyggesfritt på vissa områden vilket är en positiv utveckling. I det avseendet kan det argumenteras för att Sveaskog är mer progressiva i sitt skogsbruk.¹⁸⁹

7.3 Fördelning av resurser

En levande landsbygd är önskvärt vilket vi bland annat kan utläsa från de krav som uppställs i hållbarhetscertifieringarna PEFC och FSC. I certifieringarna ställs krav på skogsägaren att bidra till att bibehålla eller förbättra lokalsamhällets sociala och ekonomiska välstånd. Det framgår att syftet är att öka den lokala sysselsättningen och bidra till en levande landsbygd. FSC-standarden uppställer något striktare krav genom att skogsägaren ska *prioritera* lokala entreprenörer vid skoglig upphandling och att *i första hand* försöka anställa lokalt boende i sin verksamhet.¹⁹⁰

Förutsättningarna för Sveriges gles- och landsbygd har sedan 60-talet blivit sämre och än så länge har svenska staten inte lyckats vända trenden av en döende landsbygd.¹⁹¹ Oavsett var människor bor i Sverige bör de inom ramarna för den sociala hållbarheten ha rätt till skola, sjukvård och andra samhällsnyttiga funktioner. Den ekonomiska hållbarheten består delvis i att generera och bidra med kapital för att kunna tillgodogöra medborgarna denna rätt.¹⁹² Sveaskogs största skogsinnehav är beläget i Norrland vilket också är den region som är allra mest drabbad av den negativa landsbygdsutvecklingen. Svenska staten och Sveaskog lyckas följaktligen inte på ett meningsfullt sätt återinvestera pengar till de områden som de utvinner sina resurser från.¹⁹³

¹⁸⁸ Naturskyddsföreningen, *Låt skogen leva – ett hållbart nyttjande av den svenska skogen*, s. 24

¹⁸⁹ Avsnitt 6.3.

¹⁹⁰ Avsnitt 4.3.2.

¹⁹¹ Avsnitt 2.1.

¹⁹² Kapitel 3.

¹⁹³ Avsnitt 2.1 & 6.3.

Besparings- och allmänningsskogarna bildades i syfte att återinvestera avkastning från skogen till bygden för att bidra till den lokala samhällsutvecklingen. Fortfarande har allmänningarna som grundläggande målsättning att stärka delägarnas och bygdens ekonomi.¹⁹⁴ För att överskottet från allmänningarna inte endast ska komma delägarna till gagn utan gynna en positiv samhällsutveckling är det lagstadgat att överskott från allmänningen inte får delas ut kontant till delägarna. Överskott ska återföras till delägarna och bygden genom bidrag, lån eller genom lokala utvecklingsprojekt.¹⁹⁵ 2021 delade Orsa besparingsskog ut omkring en miljon kronor som bidrag till jordbruk och två miljoner kronor som bidrag till skogsbruk. I djupintervjuerna utförda av Orsa besparingsskog ser vi många delägare som anser att besparingsskogen fyller en viktig roll för lokalsamhället och önskar att de fortsätter förvalta skogen enligt ursprungsyftet att gynna bygden.¹⁹⁶

De skogsbolag som på senare tid har letat sig in i delägarskapet genom att köpa upp fastigheter med rätt till delaktighet i allmänning verkar emellertid ha andra önskemål. I Orsa besparingsskog försökte delägande skogsbolag få igenom förslag som skulle ge dem högre bidrag eller kontanta utdelningar. Ett förslag som inte gick igenom men som skulle hota hela grundidén bakom allmänningar om att vinsten ska skapa välstånd i fattiga bygder och komma hela lokalsamhället till godo.¹⁹⁷

7.4 Lokalt deltagande

Principen om lokalt deltagande i Riodeklarationen¹⁹⁸ och rätten att delta i beslutsprocesser som följer av Århuskonventionen¹⁹⁹ ger uttryck för intresset att inkludera det lokala samhället och andra berörda parter i

¹⁹⁴ Avsnitt 5.2–5.3.

¹⁹⁵ Avsnitt 5.4.4.

¹⁹⁶ Avsnitt 5.5.

¹⁹⁷ Mörck, Kristin. *Gemensamma fördelar, gemensamma problem*.

¹⁹⁸ Europeiska unionen. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development, A/CONF.151/26 (Vol.1)*.

¹⁹⁹ Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor. Utfärdad i Århus, 1998.

beslutsprocesser. Århuskonventionen är ett avtal framarbetat inom FN som trädde ikraft 2001 och blev bindande för Sverige år 2005 i samband med att EU anslöt sig till avtalet.²⁰⁰ Konventionen syftar till att skydda den rätt som var och en har att leva i en hälsosam miljö och utgår från att vi har en skyldighet även inför kommande generationer att skydda och bevara miljön. Artikel 1 framhåller allmänhetens rätt att få tillgång till information om och att delta i beslutsprocesser rörande miljöfrågor samt få sin sak prövad om dessa rättigheter inte respekteras.²⁰¹ I artikel 6 framgår att den allmänhet som berörs av beslutsprocesser om miljö ska informeras på ett effektivt sätt och inom rimliga tidsfrister för att kunna delta på ett meningsfullt sätt.²⁰² Riodeklarationen förhandlades fram i samband med Riokonferensen 1992. Den innehåller 27 grundläggande principer för nationellt och internationellt miljö- och utvecklingsarbete. Av deklarationen framgår att miljöfrågor hanteras bäst när alla berörda medborgare deltar på lämplig nivå och att varje individ ska ha skälig tillgång till den miljöinformation som finns hos offentliga organ samt ges möjlighet att delta i beslutsprocesser. Staterna ska även underlätta och uppmuntra medvetenhet och deltagande hos allmänheten genom att tillhandahålla information på ett lättillgängligt sätt.²⁰³

Rätten att delta i beslutsprocesser vad gäller skogliga åtgärder kommer till uttryck i form av krav på samråd i miljöbalken och miljöcertifieringarna FSC och PEFC. Av bestämmelserna om samråd framgår att anmälan för samråd ska lämnas om åtgärden i fråga kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. Utanför renbetesmarker sker samråd endast i förhållande till Skogsstyrelsen. Vikten av lokal delaktighet i beslut blir följaktligen aktuell främst vad gäller samerna. Av lagstiftningen framgår att berörd sameby

²⁰⁰ Europeiska unionen. *Beslut om ingående på Europeiska gemenskapens vägnar av konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor*, 2005/370/EG.

²⁰¹ Artikel 1 Århuskonventionen.

²⁰² Artikel 6 Århuskonventionen.

²⁰³ Princip 10 Riodeklarationen.

alltid ska ges tillfälle till samråd vid planerad avverkning inom renskötselets året-runt-marker eller andra särskilt viktiga områden för renskötselet.²⁰⁴

PEFC:s standard uppställer i princip samma krav som lagstiftningen. FSC-standarderna ställer däremot mer långtgående krav på samråd. Vid större skogsåtgärder ska samråd inte ske endast i förhållande till Skogsstyrelsen utan även med organisationer, lokalbefolkning och andra personer som kan komma att påverkas av den skogliga åtgärden. Sedan hösten 2020 gäller dessutom utökat krav på samverkan mellan renskötselet och skogsbruket i form av en samplaneringsprocess. FSC vill främja förutsättningarna för samexistens av skogs- och renskötselet samt stärka den samiska renskötselets inflytande och villkor. Samplaneringsprocessen innebär att parterna delar information med varandra där skogsägaren redogör för sina planerade åtgärder och samebyn delar information om sitt markutnyttjande. En viktig förändring är att en sameby kan välja att inte lämna sitt samtycke till en skogsbruksåtgärd och att en tvistlösningskommitté kopplas in om skogsbruksföretaget och samebyn inte kommer överens.²⁰⁵

I ovanstående avseende omfattas allmänningarna av samma bestämmelser som Sveaskog. Det innebär att ägandeformen i teorin inte ger bättre möjligheter för lokalbefolkningen att engagera sig i beslut gällande skogliga åtgärder. Om något borde Sveaskog ha mer långtgående rättigheter i frågan eftersom deras skogsbruk är certifierat även enligt FSC-standarderna som ställer mer långtgående krav vad gäller samråd. Sveaskog har dock, även efter införandet av de utökade kraven i FSC, fått upprepad kritik vad gäller hänsyn till renskötselet då de vid flera tillfällen avverkat hänglavsrika skogar som är viktiga för renskötselet.²⁰⁶

Den andra aspekten av lokalbefolkningens möjligheter till inflytande i beslut gällande skogen påverkas av de respektive ägandeformernas reglering kring

²⁰⁴ Avsnitt 4.2.4.

²⁰⁵ Avsnitt 4.3.3; Von Essen, Malin. *Nya FSC-standarderna ger utökad dialog med rennäring.*

²⁰⁶ Naturskyddsföreningen, *Öppet brev till Sveaskogs ledning.*

den beslutsfattande processen. Som ensam ägare av Sveaskog ligger kontrollen över ägarskapet under regeringen. Den yttersta rätten för beslutsfattandet tillfaller styrelsen vid bolagsstämman även om det är koncernledningen som sköter den löpande förvaltningen. Styrelsen utses av näringsdepartementet som står under regeringen som i sin tur ska föra svenska folkets talan. På Sveaskogs bolagsstämma är allmänheten välkommen men som åskådare. Beslutsfattandet ligger följaktligen långt från allmänheten.²⁰⁷

Vad gäller allmänningar ligger äganderätten hos de personer som äger fastighet som är förenad med rätt till delaktighet i allmanningen. Förvaltning av allmänning sker av en av delägarna vald styrelse som även utövar delägarnas beslutanderätt i de flesta frågor. Det är endast ett fåtal frågor som styrelsen inte har mandat att besluta om. I likhet med Sveaskog är allmänningsstämman det högst beslutande organet och där delägarna utövar sin rösträtt. Desto större fastighet en äger desto större rösträtt, men med en begränsning där en delägare får rösta för max en tiondel av det delaktighetstal som är företrätt på stämman. Begränsningen gör att inte en person kan fatta enhälliga beslut vilket gynnar den demokratiska aspekten.²⁰⁸ I Orsa besparingsskog bor en dryg majoritet av delägarna i kommunen eller angränsande kommun men de allra flesta har rötter i trakterna. I en stor allmänning som Orsa besparingsskog, med 2 500 delägare, ges därmed en stor del av lokalbefolkningen möjlighet till deltagande i beslut gällande skogen. Graden av delaktighet vid stämmorna är dock inte alltid så hög vilket visar sig i Orsa besparingsskogs undersökning där endast 12 % anger att de är aktiva vid stämmorna. Något som medför att beslut i praktiken tas av en mindre grupp människor.²⁰⁹ De senaste åren har det dessutom blivit allt vanligare att skogsbolag köper upp fastigheter med rätt till delaktighet i allmänning, något som minskar enskildas inflytande i allmanningen. Ett grundläggande syfte med

²⁰⁷ Avsnitt 6.2.1.

²⁰⁸ Avsnitt 5.4.2–5.4.4.

²⁰⁹ Avsnitt 5.5.

uppkomsten av skogsallmänningarna var att förhindra att böndernas skog köptes upp av skogsbolagen vilket gör att dagens ökade bolagsägande kan ifrågasättas.²¹⁰

Mitt avslutande resonemang handlar om vikten av att inkludera lokalbefolkning i beslutsprocesser och förvaltning av skog och andra skyddsvärda områden utifrån en annan aspekt än den demokratiska. Det framgår av princip 10 i Riodeklarationen att miljöfrågor hanteras bäst när alla berörda medborgare deltar. Även studier visar att den biologiska mångfalden i områden som förvaltas av urfolk och lokalsamhällen ofta är bättre skyddad och minskar långsammare än andra områden. Det handlar om områden som förvaltas med säkrade gemensamma nyttjanderättigheter i liknelse med hur Sveriges allmänningar förvaltas.²¹¹ Anledningen är bland annat att urfolk och lokalsamhällen har en djupare förståelse för sin närmiljö och dess arter samt bättre möjligheter till att kartlägga, övervaka och rapportera förändringar i den lokala miljön.²¹² En annan anledning är troligen kopplad till urfolks annorlunda världsfilosofi. För många urfolk går naturen inte att fränkoppla från människan, marken är en del av vem de är. Det anses vara en självklarhet att naturen har inneboende rättigheter precis som människan. Privat ägande av jord är många gånger en främmande företeelse och många urfolk menar att människan inte kan äga skog, vatten eller andra naturresurser. De är gemsamma och det är vår gemensamma uppgift att vårda dem.²¹³

²¹⁰ Mörck, Kristin. *Gemensamma fördelar, gemensamma problem*.

²¹¹ Naturskyddsföreningen, *Urfolk skyddar den biologiska mångfalden och klimatet*.

²¹² Kungliga vetenskapsakademien, *Recognizing Indigenous peoples' and local communities' rights and agency in the post-2020 Biodiversity Agenda*, s. 2.

²¹³ Angebjörn A., Blanco C. och Nylander A., *Pengarna eller livet: om sumak kawsay – ett annat sätt att se på livet*.

8 Sammanfattande slutsatser

För att få en förståelse av allmänningens hållbarhet i jämförelse med det statliga ägandet krävs att vi väger in samtliga tre hållbarhetsaspekter; den ekonomiska, den ekologiska och den sociala dimensionen. Dimensionerna interagerar ofta med varandra vilket gör det svårt att hålla isär dem.

Exempelvis vid premissen om rättvis fördelning av resurser. Rätten till jämställda och lika rättigheter är en tydlig social hållbarhetsaspekt och som i vårt fall syftar till landsbygdsbefolkningens rätt till samma förutsättningar som resterande medborgare. Rätt till exempelvis skola, sjukvård och god infrastruktur. En förutsättning för att upprätthålla samhällsnyttiga funktioner är resurser. Här interagerar den sociala hållbarhetsaspekten med den ekonomiska.

Den ekonomiska hållbarhetsaspekten består av att säkerhetsställa kapital för att finansiera förutsättningarna för social hållbarhet. Förvaltningen av allmänningar har en tydlig koppling till fördelningen av resurser från skogsbruket. Grundsytet med allmänningen är att vara en ekonomisk stöttepelare för sitt lokalsamhälle genom att dela ut vinsten från skogsbruket till lokalsamhället i form av bidrag och lån eller att investera i samhällsutvecklande projekt. Norrlands allt glesare landsbygd skulle med största sannolikhet dra stor fördel av att de lokala skogarna förvaltades som allmänningar istället för dagens statliga bruk där avkastningen hamnar långt från Norrland.

Vilken miljöhänsyn som visas i skogen är kopplat till den ekologiska hållbarhetsaspekten. Av diskussionskapitlet framgår att det är svårt att dra några slutsatser om allmänningen innebär ett mer hållbart alternativ. Sett till frivilliga avsättningar av produktiv skogsmark för naturvårdande åtgärder ligger Orsa besparingsskog något i framkant medan Sveaskog ligger i framkant vad gäller val av brukningsmetod. Det är svårt att ta några

slutsatser angående vilken ägandeform som är mest hållbar utifrån dessa aspekter.

Rätten till ett ekonomiskt, socialt och politiskt inflytande i sitt lokala samhälle kommer till uttryck i lokalbefolkningens möjligheter till att delta i beslutsfattande och förvaltning i skogen. Det är tydligt att delägarna, som oftast har lokal anknytning, kan ha stort inflytande i allmänningen om de vill. Orsa besparingsskogs undersökning visade dock att det är få delägare som är aktiva i beslutsfattandet. En omständighet som medför att det i praktiken är mindre skillnad i beslutsfattandet av de olika ägandeformerna. Samtidigt visade enkäten att delägarna var väldigt nöjda med förvaltningen av besparingsskogen. Något som skulle kunna vara ett argument för att delägarna inte engagerar sig. Om missnöjet bland delägarna skulle öka skulle kanske även engagemanget göra det. I beslut gällande skogliga åtgärder i de statliga skogarna har lokalbefolkning som inte är samer liten möjlighet till inflytande i beslut. Samerna har större rättigheter och ska i enlighet med FSC numera ha goda möjligheter att stoppa skogliga åtgärder som de inte samtycker till. Lokalbefolkningens möjligheter till inflytande i beslut i skogen är betydelsefullt ur ett demokratiskt perspektiv men studier har visat att även från ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv kan lokalt engagemang och delaktighet vara fördelaktigt. Kunskap om och förståelse för sin närmiljö har visat sig spela en betydande roll i att bevara och främja områden med höga naturvärden.

Det är svårt att utifrån ett fåtal premisser avgöra om allmänningen som ägandeform är ett mer hållbar alternativ till det statliga ägandet av skog. Jag anser däremot att det är tydligt att det finns flera fördelar med ett lokalt gemensamt ägande vilket ger grund för att vidare undersöka en sådan lösning i skogsfrågan. För något som majoriteten är rörande överens om är att dagens brukande av skog inte är kan fortsätta i framtiden och även om allmänningen inte är lösningen i strävan efter ett framtida hållbart skogsbruk menar jag att lokal kännedom och lokalt deltagande borde värdesättas mer än vad det gör idag.

Käll- och litteraturförteckning

Avhandlingar, böcker och tidningar

Angebjörn A., Blanco C. och Nylander A. *Pengarna eller livet: om sumak kawsay – ett annat sätt att se på livet*. Atremi AB, Mjölby, 2016.

Hardin Garrett. *The Tragedy of the Commons*. Science, New Series, Vol. 162, No. 3859, pp. 1243-1248. American Association for the Advancement of Science, December 1968.

Kleineman, Jan. Rättsdogmatisk metod. I Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, andra upplagan. s. 21–46. Studentlitteratur, Lund, 2018.

Liljenäs, Ingrid. *Allmänningsskogarna i Norrbottens län – deras betydelse för det enskilda jord- och skogsbruket*. Fil.mag. Umeå universitet, 1977.

Mörck, Kristin. *Gemensamma fördelar, gemensamma problem* [E-tidning]. Skogseko nr. 4, s. 38–41. December 2021.

Ostrom, Elinor. *Governing the commons: The evolution of institutions of collective actions*. Cambridge University Press, 2015.

Pellas, Johan. *Framgångssagan – en tidsresa genom Orsas och besparingsskogens historia*. Pellas Media & Kommunikation AB, Mora, 2016.

Rundgren G. och Meyer von Bremen A-H. *Strid mellan äganderätten och skogens egenvärde* [E-tidning]. Sveriges Natur nr. 4, s. 28–29. 2021.

Tidholm, Po. Det sista berget. I *Norrland: essäer & reportage* [E-bok]. Rev. utg., s. 54–63. Teg Publishing, Luleå, 2014.

Tidholm, Po. Kolonial praktik. I *Norrland: essäer & reportage* [E-bok]. Rev. utg., s. 38–53. Teg Publishing, Luleå, 2014.

Wiberg, Ulf. Vad händer med Norrland – till 2025? I Johansson, Britta (red.), *Ska hela Sverige leva?* [E-bok]. s. 83–92. Formas, 2008.

Westerlund, Staffan. *Miljörättsliga grundfrågor 2.0*. Institutet för miljö rätt (IMIR), Björklinge, 2003.

Lagkommentarer

Dahlsjö, Anders. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 1 § 1st. 1p. JUNO (Hämtad 2022-01-21)

Dahlsjö, Anders. Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter 4 §. JUNO (Hämtad 2022-01-21)

Kruse, Joakim. Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 9 §. JUNO (Hämtad 2022-05-16)

Kruse, Joakim. Miljöbalk (1998:808) 2 kap. 10 §. JUNO (Hämtad 2022-05-16)

Munukka, Jori. Lag (1904:48 s. 1) om samäganderätt 2 §. JUNO (Hämtad 2022-01-21)

Samuelsson, Per. Aktiebolagslag (2005:551) 18 kap. 1 §. JUNO (Hämtad 2022-05-09)

Öhman, Conny. Skogsvårdslag (1979:429) 1 § 1st. JUNO (Hämtad 2022-02-19)

Öhman, Conny. Skogsvårdslag (1979:429) 13 b §. JUNO (Hämtad 2022-05-16)

Offentligt tryck

Europeiska unionen. *Beslut om ingående på Europeiska gemenskapens vägnar av konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor* (2005-02-17). 2005/370/EG

Europeiska unionen. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development* (1992-08-12). A/CONF.151/26 (Vol.1)

FSC. *FSC-standard för skogsbruk i Sverige*. 2020-06-30.

Förenta Nationerna. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future (Brundtlandrapporten)*. 1987-08-04. A/42/427.

Förenta Nationerna. *United Nations Conference on Environment & Development (Agenda 21)*. Rio de Janeiro, 1992.

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*.

Kågeson, Per. *Grön tillväxt under lupp – en EOS-rapport om ett begrepp i tiden*. Stockholm: Wolters Kluwers, 2016.

Le Moine, Rebecka m.fl., Motion till riksdagen 2019/20:3306. *Naturens rättigheter*. 2019-10-03.

Naturskyddsföreningen. *Låt skogen leva – ett hållbart nyttjande av den svenska skogen*. Mars 2022.

PEFC. *Svenska PEFC:s certifieringssystem för uthålligt skogsbruk – PEFC SWE 001:4*. 2017-12-15.

PEFC. *Svenska PEFC:s skogsstandard – PEFC SWE 002:4*. 2017-12-15.

Prop. 1952:15. Kungl. Maj:ts proposition nr 15. *Förslag till lag om häradsallmänningar, m.m.*

Prop. 1999/2000:39. Regeringens proposition. *Registrering av fastighetsrättsliga förhållanden, m.m.*

Prop. 2009/10:169. Regeringens proposition. *Förändrat uppdrag för Sveaskog AB (publ)*.

Prop. 2011/12:31. Regeringens proposition. *Ändring av viss länsstyrelseverksamhet*.

Regeringskansliet. *Statens ägarpolicy och principer för bolag med statligt ägande 2020*.

RiR 2010:8. Riksrevisionen. *Sveaskog AB och dess uppdrag*.

SKSFS 2013:3. Skogsstyrelsen. *Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om anmälningsskyldighet för samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken avseende skogsbruksåtgärder*. 2014-01-17.

SOU 2020:73 del 1. Skogsutredningen 2019. *Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen*.

Övrigt

Froster, Anna. *Skogsstyrelsen vill undersöka skador av markberedning*. Sverigesnatur.org. 2017-12-21.

<https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/skogsstyrelsen-vill-undersoka-skador-av-markberedning/> (Hämtad 2022-03-19)

FSC. *Medlemmar*. Se.fsc.org. <https://se.fsc.org/se-se/om-fsc/fsc-sverige/medlemmar> (Hämtad 2022-02-20)

Globala målen. *Mål 15 om ekosystem och biologisk mångfald*.
Globalamalen.se. <https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-15-ekosystem-och-biologisk-mangfald/> (Hämtad 2022-05-25)

Klingström, Lars. *Ur Skog & Framtid: Hyggesfritt eller trakthyggesbruk?*
Slu.se. 2019-12-02. <https://www.slu.se/ew-nyheter/2019/12/ur-skog--framtid-hyggesfritt-eller-trakthyggesbruk/> (Hämtad 2022-03-19)

KTH. *Ekonomisk hållbarhet*. Kth.se. <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/ekonomisk-hallbarhet-1.431976> (Hämtad 2022-01-14)

Kungliga vetenskapsakademien. *Recognizing Indigenous peoples' and local communities' rights and agency in the post-2020 Biodiversity Agenda*.
2021-05-18.
https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8651947/pdf/13280_2021_Article_1561.pdf (Hämtad 2022-05-24)

Lantmäteriet. *Marksamfälligheter*. Lantmäteriet.se.
<https://www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/samfalligheter/marksamfalligheter/> (Hämtad 2022-01-12)

Lantmäteriet. *Omarrondering*. Lantmäteriet.se.
<https://www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/Andra-fastighet/omarrondering/> (Hämtad 2022-05-05)

Lunds universitet. *Vad är hållbarhet?* Hallbarhet.lu.se.
<https://www.hallbarhet.lu.se/forskning/vad-ar-hallbarhet> (Hämtad 2022-01-13)

Nationalencyklopedin. *Allmänning*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/allmanning> (Hämtad 2022-01-07)

Nationalencyklopedin. *Dödsbo*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/dodsbo> (Hämtad 2022-01-21)

Nationalencyklopedin. *Ekosystemtjänster*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/ekosystemtjanster> (Hämtad 2022-01-17)

Nationalencyklopedin. *Hållbar utveckling*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/hallbar-utveckling> (Hämtad 2022-01-13)

Nationalencyklopedin. *Jordetal*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/jordetal> (Hämtad 2022-03-04)

Nationalencyklopedin. *Kolsänka*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kols%C3%A4nka> (Hämtad 2022-03-12)

Nationalencyklopedin. *Mantal*. Ne.se.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/mantal> (Hämtad 2022-02-01)

Naturskyddsföreningen, *Biologisk mångfald – en överlevnadsfråga*.
<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/biologisk-mangfald-en-overlevnadsfraga/> (Hämtad 2022-03-19)

Naturskyddsföreningen, *Urfolk skyddar den biologiska mångfalden och klimatet*. Naturskyddsforeningen.se. 2021-06-08.
<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/urfolk-skyddar-den-biologiska-mangfalden-och-klimatet/> (Hämtad 2022-05-24)

Naturskyddsföreningen. *Vanliga frågor om skog och skogsbruk*.
Naturskyddsforeningen.se.
<https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/faq-vad-tycker-vi-om-skog-och-skogsbruk/> (Hämtad 2022-03-08)

Naturskyddsföreningen. *Öppet brev till Sveaskogs ledning*.
Norrbotten.snf.se. 2021-02-16.
<https://www.norrbotten.snf.se/wordpress/oppet-brev-till-sveaskogs-ledning/>
(Hämtad 2022-05-22)

Naturvårdsverket. *Samråd vid ändring av naturmiljö*. Naturvårdsverket.se.
<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/samhallsplanering/>
(Hämtad 2022-03-25)

Orsa besparingsskog. *Förslag till avverkningsplan 2021–2030*.
Orsabesparingsskog.se. 2021-01-01.
https://www.orsabesparingsskog.se/wp-content/uploads/2021/02/Forslag-till-avverkningsplan-OBS-2021-2030_.pdf (Hämtad 2022-05-18)

Orsa besparingsskog. *Hög svarsfrekvens på enkätundersökning*. Jordägaren.
Nr 65 maj 2022. Orsabesparingsskog.se.
<https://www.orsabesparingsskog.se/delagarinformation/#page-delagarinformation-tidningen> (Hämtad 2022-05-17)

Orsa besparingsskog. *Jordägarbidrag*. Orsabesparingsskog.se.
<https://www.orsabesparingsskog.se/delagarinformation/#page-delagarinformation-tidningen> (Hämtad 2022-04-02)

Orsa besparingsskog. *Miljöpolicy*. Orsabesparingsskog.se. 2020-02-14.
https://www.orsabesparingsskog.se/wp-content/uploads/2021/02/Miljopolicy_OBS.pdf (Hämtad 2022-05-18)

Orsa besparingsskog. *Om Orsa besparingsskog*. Orsabesparingsskog.se.
<https://www.orsabesparingsskog.se/om-oss/> (Hämtad 2022-05-17)

Orsa besparingsskog. *Orsa besparingsskogs skötselstrategi*.
Orsabesparingsskog.se. <https://www.orsabesparingsskog.se/wp-content/uploads/2021/11/Orsa-Besparingsskogs-samlade-skotselrutin-Rev-Nov-2021.pdf> (Hämtad 2022-05-18)

Orsa besparingsskog. *Natur- och kulturmiljövård*. Orsabesparingsskog.se.
<https://www.orsabesparingsskog.se/verksamhet/skogen/> (Hämtad 2022-05-22)

Orsa besparingsskog. *Reglemente för Orsa besparingsskog*.
Orsabesparingsskog.se. Förslag antaget 2014-11-27.
https://www.orsabesparingsskog.se/wp-content/uploads/2019/03/Reglemente_Orsa_Besparingsskog.pdf (Hämtad 2022-05-18)

Orsa besparingsskog. *Årsredovisning Orsa besparingsskog 2021*.
Orsabesparingsskog.se.
<https://www.orsabesparingsskog.se/delagarinformation/> (Hämtad 2022-05-18)

Riksantikvarieämbetet. *Skogens historiska landskapsbild*. Raa.se. 2020-05-19.
<https://www.raa.se/kulturarv/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/skogens-kulturarv/skogens-historiska-landskapsbild/> (Hämtad 2022-03-19)

SCB (Statistiska centralbyrån). *Marken i Sverige*. Scb.se. 2021-09-14.
<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/miljo/marken-i-sverige/>
(Hämtad 2022-03-18)

Skogsindustrierna. *Det hållbara skogsbrukets tre dimensioner*.
Skogsindustrierna.se. <https://www.skogsindustrierna.se/bioekonomi/hur-vi-brukar-skogen/det-hallbara-skogsbrukets-tre-dimensioner/> (Hämtad 2022-01-25)

Skogsindustrierna. *Varför brukas Sveriges skogar som de gör?*
Skogsindustrierna.se. <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/lyssna-pa-forskarna/varfor-brukas-sveriges-skogar-som-de-gor/> (Hämtad 2022-03-19)

Skogsstyrelsen. *Naturvårdande skötsel av skog och andra träd bärande marker*. Skogsstyrelsen.se. 2014.
<https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/bruka-skog/naturvard/naturvardande-skotsel-av--skog-och-andra-tradbarande-marker> (Hämtad 2022-05-23)

Skogsstyrelsen. *Samråd skogsbruk – rennärning inför avverkning*. Skogsstyrelsen.se. 2020-12-02. <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/skogsvardslagen/samrad-skogsbruk--rennaring/> (Hämtad 2022-03-25)

Skogsstyrelsen. *Så går ett samråd enligt miljöbalken till*. Skogsstyrelsen.se. <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/miljobalken-i-skogen/samrad-enligt-miljobalken/> (Hämtad 2022-05-22)

Skogssverige. *Vem äger Sveriges skogar?* Skogssverige.se. 2021-08-26. <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog/vem-ager-sveriges-skogar> (Hämtad 2022-01-24)

Skogskunskap. *Ordlista B – Brukningsenhet*. Skogskunskap.se. <https://www.skogskunskap.se/ordlista/b/brukningsenhet/> (Hämtad 2022-03-25)

Skogskunskap. *Vem äger skogen?* Skogskunskap.se. 2021-10-12. <https://www.skogskunskap.se/aga-skog/skogsbrukets-grunder/skogsbrukets-grunder/vem-ager-skogen/> (Hämtad 2022-01-21)

Sveaskog. *Bolagsordning*. Sveaskog.se. <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/bolagsstyrning/bolagsordning/> (Hämtad 2022-05-05)

Sveaskog. *Bolagsstyrningsrapport 2021*. Sveaskog.se. <https://www.sveaskog.se/globalassets/om-sveaskog/bolagsstyrning/bolagsstyrningsrapport-2021.pdf> (Hämtad 2022-05-05)

Sveaskog. *Ett aktivt skogsbruk skapar värden för generationer*. Sveaskog.se. 2022-04-05. <https://www.sveaskog.se/vart-skogsbruk/produktion-och-skotsel/> (Hämtad 2022-05-23)

Sveaskog. *Hyggesfritt skogsbruk – vad är det?* Sveaskog.se. 2021-12-13. <https://www.sveaskog.se/skogen-pa-djupet/de-brukade-skogarna/hyggesfritt-skogsbruk---vad-ar-det/> (Hämtad 2022-05-23)

Sveaskog. *Om våra skogar*. Sveaskog.se. 2022-04-05. <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/var-verksamhet/om-vara-skogar/> (Hämtad 2022-05-23)

Sveaskog. *Sveaskog i korthet*. Sveaskog.se. <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/sveaskog-i-korthet/> (Hämtad 2022-05-05)

Sveaskog. *Sveaskogs bokslutskommuniké – januari-december 2021: Marknaden för sågtimmer fortsatt stark*. Sveaskog.se. 2022-01-27. <https://www.sveaskog.se/press/2022/sveaskogs-bokslutskommunike-januari-december-2021-marknaden-for-sagtimmer-fortsatt-stark/> (Hämtad 2022-05-23)

Sveaskog. *Våra ekoparker – kombinerar skogsbruk, naturvård och social rekreation*. Sveaskog.se. 2019-06-14. <https://www.sveaskog.se/vart-skogsbruk/vart-naturvardsarbete/vara-ekoparker/> (Hämtad 2022-05-23)

Sveaskog. *Års- och hållbarhetsredovisning 2021*. Sveaskog.se. <https://www.sveaskog.se/globalassets/trycksaker/finansiella-rapporter/ars--och-hallbarhetsredovisning-2021.pdf> (Hämtad 2022-05-23)

Sveriges allmänningsskogars förbund. *Allmänningar & besparingsskogar*. Sasf.se. <https://sarf.se/allmanningar-besparingsskogar/> (Hämtad 2022-04-01)

Sveriges allmänningsskogars förbund. *Om oss*. Sasf.se. <https://sarf.se/om-oss/> (Hämtad 2022-04-01)

Sveriges häradsallmänningar. *Allmänningar*. Haradsallmanningsförbundet.se. <https://haradsallmanningsforbundet.se/detta-gor-vi/allmanningar/> (Hämtad 2022-04-01)

Sveriges häradsallmänningsförbund. *Historia*. Haradsallmanningsförbundet.se. <https://haradsallmanningsforbundet.se/historia/> (Hämtad 2022-01-27)

Sveriges häradsallmänningsförbund. *Sveriges Häradsallmänningar: Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*. Haradsallmanningsförbundet.se. 2018. https://haradsallmanningsforbundet.se/wp-content/uploads/2018/03/Broschyr_haradsallmanningar_180313.pdf (Hämtad 2022-03-22)

Sveriges häradsallmänningsförbund. *Verksamhet*. Haradsallmanningsförbundet.se. <https://haradsallmanningsforbundet.se/detta-gor-vi/> (Hämtad 2022-04-01)

Sveriges miljömål. *Levande skogar*. Sverigesmiljomal.se. <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/levande-skogar/> (Hämtad 2022-05-25)

Sveriges miljömål. *Ett rikt växt- och naturliv*. Sverigesmiljomal.se. <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-vaxt--och-djurliv/> (Hämtad 2022-05-25)

Swedoor. *FSC & PEFC – Hållbart skogsbruk*. Sweedoor.se. <https://www.swedoor.se/arkitektradgivaren/fsc-pefc-hallbart-skogsbruk> (Hämtad 2022-02-20)

Tidholm, Po. *För vems skull exploateras Norrland den här gången?*
Dagenssamhalle.se. 2021-12-03.
<https://www.dagenssamhalle.se/opinion/gastkronika/for-vems-skull-exploateras-norrland-den-har-gangen/> (Hämtad 2022-02-26)

Vetenskapens värld. *Slaget om skogen* (TV-program). SVT 2021.
<https://www.svtplay.se/vetenskapens-varld-slaget-om-skogen>

Von Essen, Malin. *Nya FSC-standarden ger utökad dialog med rennärning.*
Skogssällskapet.se. 2021-03-19.
<https://www.skogssallskapet.se/kunskapsbank/artiklar/2021-03-18-nya-fsc-standarden-ger-utokad-dialog-med-rennaringen.html> (Hämtad 2022-05-22)